

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет документальних комунікацій та менеджменту
Кафедра документальних комунікацій і бібліотечної справи

Г. М. Швецова-Водка

НООКОМУНІКОЛОГІЯ

**Навчально-методичний посібник
для студентів магістратури
спеціальності «029 Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа»**

КОНДОР
Київ, 2019

УДК 316.77:[(002+003+02+070):001.891.3](073)

Ш 35

Рекомендовано до друку вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 26 грудня 2018 р.)

Автор-укладач: Г. М. Швецова-Водка, доктор іст. наук, професор кафедри документальних комунікацій і бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету.

Рецензенти:

В. В. Бездрабко — завідувач кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Київського національного університету культури і мистецтв, доктор іст. наук, професор;

Л. Ф. Трачук — доцент кафедри документальних комунікацій і бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету, канд. іст. наук, доцент;

В. П. Ярошук — директор Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки, Заслужений працівник культури України, канд. іст. наук, доцент.

Швецова-Водка Г. М.

Ш 35 Ноокомунікологія : навч.-метод. посіб. для студ. магістратури спеціальності «029 Інформ., бібл. та арх. справа» / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т ; авт.-уклад. Г. М. Швецова-Водка. — К. : Видавничий дім «Кондор», 2019. — 112 с.

ISBN

Навчальний курс «Ноокомунікологія» є одним із підсумкових у підготовці магістрів спеціальності «029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Зміст курсу розкриває теоретико-методологічні засади ноокомунікології як комплексу наук про соціальні інформаційні комунікації.

Для студентів, магістрів, викладачів, аспірантів спеціальностей документально-комунікаційного циклу, слухачів системи підвищення кваліфікації та післядипломної освіти.

ISBN

УДК 316.77:[(002+003+02+070):001.891.3](073)

© Швецова-Водка Галина Миколаївна, 2019

© Видавничий дім «Кондор», 2019

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ «НООКОМУНІКОЛОГІЯ»

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів — 4	Галузь знань 02 Культура і мистецтво (шифр і назва)	вибіркова	
Модулів — 2	Спеціальність: 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»	Рік підготовки	
Змістових модулів — 2		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин — 120		2-й	2-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних — 2,5 самостійної роботи студента — 5	Освітній ступінь: Магістр	28 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		12 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		80 год.	108 год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	
		Вид контролю:	
	залік	залік	
Передумови для вивчення дисципліни (перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше) Соціальні комунікації, Документознавство, Бібліотекознавство, Бібліографознавство			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальний курс «Ноокомунікологія» є вибірковим компонентом освітньої програми. Ця навчальна дисципліна посилює світоглядну й теоретичну професійну підготовку магістрів у контексті сучасних досягнень комунікологічної думки.

Мета навчальної дисципліни — ознайомлення студентів із теоретичними основами ноокомунікології як науки, поглиблення знань у галузі загальної теорії ноокомунікології.

Завдання навчальної дисципліни:

- розширити уявлення студентів про предмет загальної теорії ноокомунікології, її співвідношення з іншими науковими дисциплінами документально-комунікаційного циклу;
- висвітлити основні етапи інституціоналізації ноокомунікології як наукової дисципліни;
- розкрити статус загальної теорії ноокомунікології як метанауки та міждисциплінарної сфери знань;
- розглянути сучасну терміносистему ноокомунікології;
- розкрити сутність основних складових ноокомунікології.

3. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати:

- еволюцію поглядів на ноокомунікологію як науку;
- історіографію ноокомунікології, її основні персоналії;
- визначення базових ноокомунікологічних термінів;
- основні напрями розвитку системи соціальних комунікацій.

Уміти:

- самостійно та вільно орієнтуватися в теоретико-методологічних засадах ноокомунікології;
- обґрунтовувати власну думку щодо дискусійних проблем ноокомунікології;
- застосовувати знання основних складових ноокомунікології.

Мати навички:

- визначення внеску провідних учених в інституціоналізацію ноокомунікології як науки;
- критичної оцінки сучасних концепцій ноокомунікології як наукової дисципліни;
- аналізу переваг та недоліків сучасного понятійного апарату ноокомунікології.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Основні засади ноокомунікології												
Тема 1. Поняття «ноосфера» як важлива складова ноокомунікології	16	4	2			10	16	2				14
Тема 2. Поняття «інформація» в ноокомунікології	18	6	2			10	16	2				14
Тема 3. Соціальна інформаційна комунікація як об'єкт ноокомунікології	16	4	2			10	16	2				14
Тема 4. Інфосфера та інформаційні ресурси	16	4	2			10	16		2			14
Разом за змістовим модулем 1	66	18	8			40	64	6	2			56
Змістовий модуль 2. Конкретні напрями ноокомунікології												
Тема 1. Масові комунікації в ноосфері суспільства	14	2	2			10	15	2				13
Тема 2. Наукові комунікації та інформатика	14	4				10	13					13
Тема 3. Документосфера та документальні соціальні інститути	14	2	2			10	15		2			13
Тема 4. Бібліосфера як складова документосфери	12	2				10	13					13
Разом за змістовим модулем 2	54	10	4			40	56	2	2			52
Усього годин	120	28	12			80	120	8	4			108

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Основні засади ноокомунікології

Тема 1. Поняття «ноосфера» як важлива складова ноокомунікології

Визначення ноосфери в довідкових виданнях. «Великий тлумачний словник сучасної української мови», «Філософський енциклопедичний словник», «Технічна енциклопедія», Енциклопедія «Глобалістика».

Початок дослідження ноосфери в концепціях Володимира Івановича Вернадського і П'єра Тейяра де Шардена. Біографія В. І. Вернадського. Його участь в організації Української академії наук, першої національної наукової бібліотеки України. Лекції в Парижі. Основні наукові праці. Вчення про біосферу. Знайомство з П. Тейяром де Шарденом і Е. Ле Руа. Еволюційні ідеї Тейяра де Шардена. «Фенóмен людини» — основний твір П. Тейяра де Шардена. Твори В. І. Вернадського: «Наукова думка як планетне явище», «Кілька слів про ноосферу». Стихійний процес переходу біосфери в новий еволюційний стан — ноосферу під впливом соціальної наукової думки і праці людства.

Розвиток вчення про ноосферу. Ідея «сталого розвитку». Ноосферогенез як процес формування та подальшого розвитку ноосфери. Теорія ноосферного розвитку М. М. Мойсеєва. Праці А. Д. Урсула. Закони ноосфери. Філософсько-теологічні, природничонаукові, феноменологічні, техногенні, гуманістичні концепції ноосфери.

Тема 2. Поняття «інформація» в ноокомунікології

Загальне визначення інформації. «Інформація» як загальнонаукове поняття. Математична теорія комунікації Клода Ельвуда Шеннона і визначення кількості інформації. Норберт Вінер і визначення інформації в кібернетичі. Атрибутивна і функціональна концепції інформації. Семантична інформація. Загальна класифікація інформації (її види) за ознакою об'єкта відображення; за природою сигналів, з яких складається інформація, і сферами її побутування; за місцем виникнення (стосовно певної системи). Структура процесу передачі інформації. Повідомлення як елемент інформації.

Поняття «соціальна інформація». Порівняння понять «соціальна» і «семантична» інформація. Інформація як амбівалентний феномен. Інформація як ресурс. Поняття «носії інформації». Види повідомлень за способом подання. Види повідомлень за способом сприйняття.

Властивості соціальної інформації. Атрибутивні властивості: суспільна природа, об'єктивність, суб'єктивність, невідривність від матеріального носія, незалежність від носія інформації, залежність від носія інформації, знаковість (семіотична природа), семантичність, незалежність від знакової системи подання інформації, залежність від знакової системи, мовна природа, незалежність від творців (авторів), дискретність, континуальність (безперервність), здатність до багаторазового використання (збереження інформації при її передаванні та використанні), кумулятивність, старіння, актуалізація, розсіювання, концентрація. Вимоги до соціальної інформації (її **прагматичні** властивості): об'єктивність; достовірність, вірогідність; повнота; доступність, зрозумілість; актуальність, своєчасність; точність; стислість. Інформаційні процеси та інформаційна технологія.

Види соціальної інформації. Види інформації за формами кодування, за характером знакової системи передачі інформації,

за способами сприйняття, за громадським призначенням (обсягом аудиторії), за сферою виникнення та використання, об'єктом відображення в повідомленні, за сферою соціальної діяльності, за формою представлення (закріплення на носії), за способом подання.

Співвідношення понять «інформація» та «дані», «інформація» та «знання». Дані як факти, ідеї, відомості, подані у знаковій (символьній) формі. Операції з даними: формалізація, фільтрація, сортування, архівація, захист, транспортування, перетворення даних. Знання як результат пізнання. Інформація як знання, що розглядаються в аспекті їх передачі у просторі та часі.

Співвідношення понять соціальної інформації та нооінформації. Идеосфера як частина ноосфери. Нооінформація як інформація, створена людським розумом. Ю. М. Столяров і Р. С. Мотульський про нооінформацію. А. В. Соколов про «нооповідомлення». Нооінформація і ноокомунікація.

Науки, об'єктом вивчення яких є інформація. Математична теорія інформації і кібернетика. Інформаційна наука та документально-інформаційна наука. «Основи науково-технічної інформації» та інформатика. Інформатика наукова та соціальна. Інформологія і ноокомунікологія.

Тема 3. Соціальна інформаційна комунікація як об'єкт ноокомунікології

Зв'язок теорії інформації та теорії комунікації. Комунікація як зв'язок між двома об'єктами. Поняття комуніканта, реципієнта і каналу комунікації. Види комунікації залежно від того, між якими об'єктами відбувається комунікація.

Поняття інформаційної комунікації. Інформаційна і матеріальна комунікації. Модель технічної інформаційної комунікації. Загальна схема інформаційно-комунікаційної системи. Поняття «соціальна інформаційна комунікація».

Особливості соціальної інформаційної комунікації. Структура соціального комунікаційно-інформаційного процесу. Комунікат як повідомлення, що передається в процесі інформаційної комунікації. Соціальна інформаційна комунікація як цілеспрямована взаємодія двох суб'єктів. Автокомунікація. Види соціальної інформаційної комунікації залежно від кількісної характеристики комунікаторів: мікрокомунікація; мідікомунікація; макрокомунікація. Поняття масової комунікації. Типи комунікацій в комунікології: масова; комунікація середнього рівня (у межах соціальних груп та організацій); локальна (внутрішньосімейна, триадна та ін.); внутрішньогрупова; міжгрупова; міжособистісна; внутрішньоособистісна. Інші поділи на види комунікації. Зворотний зв'язок у соціальній інформаційній комунікації. Спілкування і комунікація. Види соціальної інформаційної комунікації за іншими ознаками.

Канали соціальної інформаційної комунікації. Природні та штучні канали комунікації. Невербальний та вербальний, іконічний та символічний канали комунікації. Роди соціальної комунікації і види комунікаційних каналів: усний, документальний та електронний. Види комунікаційних каналів за особливостями знаків, що використовуються для передачі інформації в процесі комунікації: візуальний, речовий, усний вербальний, звуковий, зображальний, письмовий, технічний.

Еволюція соціальної інформаційної комунікації. Стадії еволюції загальнолюдської культури: пракультура, археокультура, палеокультура, неокультура, постнеокультура. Зародження в III тис. до н. е. писемності — утворення нового комунікаційного каналу. Перша біфуркація комунікаційного каналу — формування літературних мов. Друга біфуркація — виникнення книгодрукування. Третя біфуркація — промисловий переворот, що зумовив появу первинних технічних каналів. Четверта біфуркація — науково-технічна революція XX століття, що викликала до життя

електронну комунікацію. Закон кумуляції комунікаційних каналів. Закон симетрії комунікаційних каналів. Закон прискорення біфуркацій. Рівні комунікаційної культури: словесність, книжність, мультимедійність.

Науки, об'єктом вивчення яких є комунікація. Логіка, лінгвістика та психологія, пізніше герменевтика, педагогіка, соціологія, семіотика, документологія, інформатика, теорії масових комунікацій, реклами та зв'язків із громадськістю. У американських і західноєвропейських університетах: «Communications», «Communications Study», «Communications and Media Study», «Communications management». У східноєвропейських: «Соціальні комунікації», «Основи теорії комунікації», «Комунікологія» та «Комунікативістика». Ноокомунікологія як комплекс наукових дисциплін, які вивчають функціонування нооінформації.

Тема 4. Інфосфера як складова ноосфери

Поняття «інфосфера»: технічний підхід. «Інфосфера» як засоби телекомунікації, комп'ютерні засоби та інформаційні ресурси (А. П. Єршов). Інфосфера як комбінація Інтернету та комп'ютерних технологій.

Поняття «інфосфера»: семантичний підхід. Інфосфера як сфера діяльності, пов'язана із створенням, передачею, перетворенням і використанням семантичної інформації (Р. С. Гіляревський). Розуміння інфосфери як сукупності інформаційних ресурсів, сервісів та інституцій, що беруть участь у процесі наукових комунікацій.

Поняття «інфосфера»: комплексний підхід. Поєднання семантичного і технічного підходів. Інфосфера як галузь духовної діяльності людей з виробництва та обміну інформацією, що розглядається як фактор розвитку національної економіки і плину найважливіших соціальних процесів та галузь матеріального виробництва, послуг щодо створення необхідних умов для вироб-

ництва інформації та інформаційного обміну. «Інформатизація» у значенні забезпечення комп'ютерною технікою та цифровими технологіями. Інфосфера як сукупність інформаційних структур, систем і процесів у науці та суспільстві.

Поняття «інфосфера»: природничонауковий підхід. Місце інфосфери в природничонаукових уявленнях про геосферу. Інформація, що породжується матерією. Інформаційна взаємодія в живій природі. Інформаційний об'єкт у формі сигналу або повідомлення. Інфологія як галузь знань, що повинна займатися вивченням і практичним освоєнням загальних фундаментальних законів інфосфери Землі.

Поняття «інформаційне суспільство» та «суспільство знань». Інформаційне суспільство як суспільство, що має в розпорядженні постіндустріальну інформаційно-технологічну машинну інфраструктуру. Інформатизація суспільства як використання телекомунікаційної та комп'ютерної техніки. Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства (2000 р.). Інформаційно-комунікаційні технології, їх роль у досягненні стійкого економічного зростання, підвищення громадського добробуту, стимулювання соціальної згоди, зміцненні демократії, транспарентного і відповідального управління, прав людини, розвитку культурного різноманіття і зміцнення міжнародного миру та стабільності. Зв'язок ідей щодо інформаційного суспільства та суспільства знань з концепцією ноосфери В. І. Вернадського. «Суспільство знань» як інформаційне суспільство, якісно збагачене духовним та інтелектуальним потенціалом людства. «Цифрове суспільство» як результат розвитку успішно сприйнятих суспільною практикою цифрових технологій. «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2013 р.).

Поняття «інформаційні ресурси». Ресурс як кількісно вимірювана можливість виконання якої-небудь діяльності людини; певний набір чого-небудь, джерело, запас, що може бути вико-

ристаний при потребі. Інформаційний ресурс — систематизована інформація або знання, що мають цінність у певній предметній області і можуть бути використані людиною в своїй діяльності для досягнення певної мети. Збіг інформаційного ресурсу з документами. Інформаційні ресурси документні та недokumentні, електронні і нонелектронні. «Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів» як інформація про державні електронні реєстри, кадастри, державні та інші обов'язкові класифікатори, а також інформаційні системи, які забезпечують їх функціонування та використовують інформацію з них. «Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки». Структура електронного інформаційного ресурсу (інформація, технологія, техніка).

Змістовий модуль 2.

Конкретні напрями ноокомунікології

Тема 5. Масові комунікації в ноосфері суспільства

Виникнення та розвиток засобів масової комунікації. Виникнення масових комунікацій у зв'язку з розвитком технічних та технологічних засобів, які стають засобами масових комунікацій (ЗМК). ЗМК як спеціальні канали, завдяки яким відбувається поширення повідомлень для масової аудиторії. Друковані періодичні видання, книжки, радіо, мобільні телефони, кіно, телебачення, аудіо- та відеозаписи, засоби кабельного і супутникового зв'язку, відеоігри, Інтернет як ЗМК. Виникнення віртуальної масової комунікації.

Розвиток науки про масові комунікації. Перший етап у розвитку науки про масову комунікацію — від початку ХХ ст. до кінця 30-х років. Другий етап — 40-ві — початок 60-х років ХХ ст. Праці Пола Лазарсфельда. Концепція Гарольда Дуайта Ласвелла. Схема аналізу комунікаційного акту за Г. Д. Ласвеллом. Масовокомунікаційні дослідження в США. Третій етап у розвитку теорії масової комунікації (друга половина 60-х — кінець 70-х років). Четвертий етап розвитку теорії масової комунікації (з 80-х років до кінця ХХ століття). Новий етап досліджень масової комунікації з початку ХХІ століття. Теорія інформаційного суспільства. Комунікативістика як наука, яка вивчає системи засобів і гуманітарних функцій масових інформаційних зв'язків, що здійснюються на різних етапах цивілізації за допомогою різних мов і дискурсів. Характерні риси масової комунікації.

Маршалл Маклуен і «глобальне село». Герберт Маршалл Маклуен — дослідник впливу медіа як засобів комунікації на аудиторію. Праці Маклуена «Галактика Гутенберга: Становлення людини друкованої книги» (1962), «Розуміння медіа: Зовнішні розширення людини» (1964), «Медіа — це повідомлення: перелік

наслідків» (1967), «Війна і мир в глобальному селі» (1967). Три історичні етапи розвитку засобів комунікації за Маклуеном: усний, племенний період; період писемності і друкарської технології і епоха електрики. Сучасний етап «глобального села». Аудіовізуальні засоби спілкування, пов'язані з новими електронними засобами масової комунікації. Передбачення краху «Галактики Гутенберга».

Сучасна комунікативістика і ноосферні теорії. «Нариси ноокомунікології» Юрія Петровича Буданцева. Борис Володимирович Потятиник про ноосферу як єдину планетарну мережу — інформаційну сферу. Завдання розвитку екології ноосфери, або медіаекології. Надзавдання екології — стабілізація ноосфери.

Тема 6. Наукові комунікації та інформатика

Поняття наукової комунікації та розвиток наукової інформатики. Наукова комунікація як встановлення пізнавальних відносин у суспільстві з метою виробництва, розвитку та застосування наукового знання, обміну інформацією та її нарощування, організації та оцінки наукової праці. Система наукових комунікацій: інституціональні структури, комунікаційні способи, що охоплюють канали, рівні та засоби комунікації, які забезпечують транспортування та сприйняття інформації. Наукова комунікація і масова комунікація. Неформальна і формальна наукова комунікація. Заснування наукової інформатики. Проблеми, які розглядала інформатика: інформаційний пошук, інформаційні системи та мережі, розповсюдження і використання наукової інформації, організація та історія науково-інформаційної діяльності.

Наукова інформація: її визначення та види. Наукова інформація як логічна інформація, що одержана в процесі пізнання, адекватно відображає явища і закони природи, суспільства та мислення і використовується в суспільно-історичній практиці.

Види наукової інформації за різними ознаками. Закони України «Про інформацію» (1992) та «Про науково-технічну інформацію» (1993).

Властивості наукової інформації. Невідривність від фізичного носія. Неаддитивність, некомутативність, неасоціативність інформації. Цінність (корисність). Суспільна природа наукової інформації. Семантичний характер. Мовна природа. Незалежність від мови та носія. Дискретність. Кумулятивність наукової інформації. Незалежність наукової інформації від її творців. Старіння наукової інформації. Розсіяння наукової інформації.

Документальні джерела наукової інформації: їх типологія. Наукові документи як форма існування науки та наукової інформації. Функції наукового документа. Наукові видання і твори, опубліковані у виданнях. С. Г. Кулешов і типологія жанрів документальних джерел наукової інформації. Поділ документів на опубліковані та непризначені для опублікування (непубліковані), первинні і вторинні, нонелектронні та електронні. Мережеві інформаційні ресурси.

Види науково-інформаційної діяльності та система науково-технічної інформації. Науково-інформаційна діяльність як організаційно оформлений різновид наукової праці. Виявлення джерел наукової інформації, їх аналіз і складання висновків про стан дослідженості теми як перша фаза будь-якого наукового дослідження. Другий вид науково-інформаційної діяльності — підготовка до проведення наукових досліджень: виявлення потрібних джерел наукової інформації, їх збирання і комплектування документного фонду; організація цього фонду, його спорядження довідково-пошуковим апаратом; інформування дослідників про наявні документи; аналітико-синтетична обробка документів, їх підготовка до майбутнього використання. Інформаційна продукція та інформаційні послуги. Національна система науково-технічної інформації як організаційно-правова структура, за до-

помогою якої формується державна інформаційна політика, а також здійснюється координація робіт по створенню, користуванню, зберіганню та поширенню національних ресурсів науково-технічної інформації. Структура і основні завдання національної системи науково-технічної інформації.

Тема 7. Документосфера та документальні соціальні інститути

Визначення документосфери та документальної пам'яті. «Документне середовище ноосфери» та «документальна пам'ять ноосфери» за одним з перших теоретиків документознавства К. Б. Гельман-Виноградовим. Соціальна пам'ять за А. В. Соколовим. Неуречевлена і уречевлена частини культурної спадщини. Документи як складова уречевленої культурної спадщини.

Поняття «документ» з погляду ноокомунікології. Документ як стабільний речовий об'єкт, призначений для використання в соціальній смисловій комунікації як завершене повідомлення. Відмінні ознаки документа. Типізація сучасних документів на читані, іконічні, ідеографічні, символні, аудіальні (фонетичні), машиночитані. Вісім значень поняття «документ» за обсягом поняття.

Функціональна та організаційна структури документосфери. Призначення документів I, II, III типів для використання в процесі соціального пізнання. Документи IV і V типів як носії семантичної інформації. Документи VI, VII, VIII типів як носії управлінської інформації. Організаційна структура документосфери: документальні соціальні інститути, які розподіляються за секторами документосфери таким чином: сектор пізнання — архівний, бібліографічний, бібліотечний, музейний інститути; комунікаційний сектор — усі види документальних інститутів; управлінський сектор — архівний і бібліотечний інститути. Когнітивні функції, виконувані документосферою: інформаційна (переробка семантичної інформації), пізнавальна, меморіальна, управлінська.

Соціальні інститути документосфери. Організація соціальних інститутів, призначених для задоволення духовних потреб суспільства шляхом операцій з документами різних типів. Соціальний інститут як система соціально-культурних установ. Базові та інфраструктурні інститути суспільства. Документосфера як область соціально-культурного простору, в якій функціонує система інфраструктурних документо-комунікаційних інститутів. Галузева конфігурація документосфери: книжкова справа (бібліосфера), архівна справа, музейна справа.

Цикл документально-комунікаційних наук. Завдання створення метанауки як теоретичного підґрунтя для всіх споріднених наукових дисциплін документально-комунікаційного циклу. Документологія як комплекс (цикл) наукових дисциплін про документ, який розглядається як засіб передачі соціальної інформації. Ноокомунікологія як методологічна база наук про документосферу.

Тема 8. Бібліосфера як складова документосфери

Поняття «бібліосфера» у порівнянні з книжковою справою та книжковою культурою. Бібліосфера як частина документосфери, інфосфери і ноосфери. Бібліосфера як соціально-комунікаційна суперсистема, яка охоплює бібліотечні, бібліографічні, книговидавничі, книготорговельні соціальні інститути і супутні соціальні явища, наприклад, бібліофілство і цензуру. «Книжкова комунікація» як вид соціальної інформаційної комунікації, у якому засобом передачі інформації в суспільстві виступає книга. Книга як феномен, навколо якого виникають і об'єднуються процеси його створення, поширення та використання. Визначення книги. Видавнича справа, книжкова торгівля та бібліотечна діяльність як обов'язкові складові книжкової комунікації. Поняття «книжкова культура» і бібліосфера.

Функції бібліосфери. Спільність родових сутнісних функцій бібліотечного, бібліографічного, книговидавничого і книготорговельного соціальних інститутів, а також феномену книги. Термінологічні позначення і характеристики окремих функцій соціальних інститутів бібліосфери. Соціально-комунікаційно-інформаційна функція документа і книги. Дискусія щодо сутнісної функції бібліотеки. Сутнісні функції книговидавництва і книжкової торгівлі, їх порівняння з характеристикою відповідних документальних комунікаційних систем. Основні функції бібліографічної інформації. Видова функція, що відрізняє бібліографію від інших соціальних інститутів, — документально-орієнтаційна.

Дослідження бібліосфери в структурі ноокомунікології. Різні трактування книжкової справи та книгознавства. Вивчення книжкової культури з бібліологічного погляду. Бібліософія як метанаука бібліологічного комплексу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ

Основна:

1. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 [зі змінами і доп. : Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 12.11.18).

2. Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні : Закон України від 16 листоп. 1992 р. Редакція від 04.11.2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12> (дата звернення: 12.11.18).

3. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 [зі змінами і доп. : Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3322-12> (дата звернення: 12.11.18).

4. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 [зі змінами і доп. : Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр> (дата звернення: 12.11.18).

5. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 [зі змінами і доп. : Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр> (дата звернення: 12.11.18).

6. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 12.11.18).

7. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 [зі змінами і доп. : Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 12.11.18).

8. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розви-

ток інформаційного простору України» : Постанова Верхов. Ради України від 31.03.2016 // Відом. Верхов. Ради. 2016. № 17. ст.191; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19> (дата звернення: 02.11.18).

9. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства : прийнята 22.07.2000 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163 (дата звернення: 12.11.18).

10. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні : схвалена Каб. Міністрів України 15 трав. 2013 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80> (дата звернення: 12.11.18).

11. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : схвалена розпорядженням Каб. Міністрів України від 17.01.2018 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 12.11.18).

12. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособие. Санкт-Петербург : Изд-во Михайлова В. А., 2002. 461 с.; То же [Электронный ресурс]. Режим доступу: <http://www.evartist.narod.ru/text16/071.htm> (дата обращения: 03.11.18).

13. Соколов А. В. Социальные коммуникации : учебник для бакалавров по направлению 071900 «Библи.-информ. Деятельность». Санкт-Петербург : Профессия, 2014. 288 с.

14. Соколов А. В. Библиосфера и инфосфера в культурном пространстве России : профессион.-мировоззренч. пособие. Москва : Рос. шк. библи. асоц., 2016. 384 с. (Профессиональная библиотека школьного библиотекаря : Приложение к журналу «Школьная библиотека» : Серия 1 ; вып. 6; В помощь педагогу-библиотекарю).

15. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : слов.-справочник / авт.-сост. В. А. Ильганаева. Харьков : КП «Гор. типогр.», 2009. 392 с.

16. Шарков Ф. И. Коммуникология: основы теории коммуникации : учебник. Москва : Изд.+торг. корпорация «Дашков и К°», 2010. 592 с.; То же [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://rucont.ru/file.ashx?oid=335298> (дата обращения: 03.11.18).

17. Информатика как наука об информации. Информационный, документальный, технологический, экономический, социальный и организационный аспекты / под ред. Р. С. Гиляревского. Москва : Гранд-Фаир, 2006. 592 с.

18. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2010. 360 с.

19. Семенюк Э. П. Человек и информация в зеркале науки: прошлое, настоящее, будущее // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2018. № 1. С. 1–14.

20. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія. Харків : ХДАК, 2008. 288 с.

21. Шемаєва Г. В. Етапи розвитку наукових комунікацій [Електронний ресурс] // Вісн. Харків. держ. акад. культури. Сер.: Соціальні комунікації. 2017. Вип. 50. С. 24–35. Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2017_50_4 (дата обращения: 03.11.18).

Допоміжна:

до теми 1:

22. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление (1938) [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/thought.html#tth_chAr7 (дата обращения: 03.11.18).

23. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере (1944) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/noos.html> (дата обращения: 03.11.18).

24. Прозоров Л. Л. Было ли учение Вернадского о ноосфере? (краткий исторический анализ) // Пространство и время. 2012. № 4 (10). С. 223–229.

25.Моисеев Н. Н. Человек и ноосфера. Москва : Мол. гвардия, 1990. 351 с.

26.Урсул А.Д. Феномен ноосферы. Глобальная эволюция и ноосферогенез. Москва : ЛЕНАРД, 2015. 336 с.

27.Соколов А. В. Идеологема ноосферы : тезисы открытой лекции [7.06.2017 в рамках III международного профессионального форума «Книга. Культура. Образование. Инновации» (Крым-2017)] [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2017/disk/004.pdf> (дата обращения: 03.11.18).

28.Буряк В. В. Основы вчення про ноосферу : курс лекцій / Буряк В. В. ; Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. Сімферополь : ДІАЙПІ, 2010. 125 с.

29.Швецова-Водка Г. М. Учення про ноосферу як підстава розвитку ноокомунікології // Укр. журн. з бібліотекознавства та інформ. наук. 2018. № 2. С. 10–22; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/152533> (дата звернення: 30.12.18).

до теми 2:

30.Махлуп Ф. Семантические изыски в изучении информации // Междунар. форум по информ. 2004. Т. 29. № 3. С. 3–20.

31.Кулешов С. Г. Вступ до інформатики : навч. посіб. для студ. ф-ту бібл.-інформ. систем. Київ : Київ. держ. ін-т культури, 1993. 70 с.

32.Столяров Ю. Н. Онтологический и метонимический смыслы понятия *информация* // Науч. и техн. б-ки. 2002. № 3. С. 45–51.

33.Столяров Ю. Н. Сущность информации. Москва : ГПНТБ России, 2000. 106 с.

34.Хургин В. М. Об определении понятия «информация» // Информ. ресурсы России. 2007. № 3. С. 20–26.

35.Бабак В. П. Теоретичні основи захисту інформації : підручник. Київ : Кн. вид-во НАУ, 2008. 752 с.

36. Белоногов Г. Г., Гиляревский Р. С., Хорошилов А. А. О природе информации // Науч.-техн. информ. Сер. 2. Информ. процессы и системы. 2009. № 1. С. 1–6.

37. Колин К. К. Философия информации и фундаментальные проблемы современной информатики // Информ. ресурсы России. 2010. № 1. С. 25–28.

38. Горева В. Еволюція поняття «інформація» в документознавчому контексті // Студії з арх. справи та документознавства. Київ, 2011. Т. 19, Кн. 2. С. 94–100.

39. Соколов А. В. Информация: понятие, категории, амбивалентная природа. Философские очерки // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2010. № 5. С. 1–13.

40. Соколов А. В. Онтология информации. Философские очерки // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2010. № 7. С. 1–21.

41. Соколов А. В. Сущность информации. Философские очерки // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2010. № 8. С. 1–13.

42. Соколов А. В. Философия информации : профессионально-мировоззренческое учеб. пособие. Санкт-Петербург : СПбГУКИ, 2010. 363 с.

43. Солдаткина О. П. Презентация-обсуждение книги А. В. Соколова «Философия информации» // Библиотекосведение. 2010. № 4. С. 131–133.

44. Мельникова Е. В., Мельников О. А. Научное осмысление природы информации // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2011. № 6. С. 1–7.

45. Блюменау Д. И. Амбивалентна или моносубстанциональна інформація? (вместо рецензии) // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2011. № 10. С. 1–6.

46. Урсул А. Д. Информация и информационный подход: от информатики к глобалистике // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2012. № 2. С. 1–11.

47. Ма Л. Значения информации: гипотезы и научные последствия трех фундаментальных теорий библиотковедения и информатики // Междунар. форум по информ. 2012. Т. 37. № 2. С. 10–17.

48. Семенюк Э. П. Информационный подход и реалии современности // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2013. № 1. С. 1–11.

49. Семенюк Э. П. Человек и информация в зеркале науки: прошлое, настоящее, будущее // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2018. № 1. С. 1–14.

50. Евтюхина Е. А. Не материя и не энергия. О сущности феномена информации // Мир библиогр. 2013. № 3. С. 2–5.

51. Лыганаева В. О. Інформація та знання в соціально-комунікаційних процесах // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. 2009. № 2. С. 149–153; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/91> (дата звернення: 03.11.18).

52. Зелены М. Знание против информации [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.elitarium.ru/znanie_protiv_informacii/ (дата обращения: 03.11.18).

53. Костромина С. Н., Гнедых Д. С. Информация и знание: подходы к пониманию процессов усвоения информации и формированию знаний в обучении // Вестн. Ленингр. гос ун-та им. А. С. Пушкина. 2015. Т. 5. Психология. № 2. С. 5–14; То же [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsiya-i-znanie-podhody-k-ponimaniyu-protsessov-usvoeniya-informatsii-i-formirovaniyu-znaniy-v-obuchenii> (дата обращения: 03.11.18).

54. Ильясов Ф. Н. Информация как мера изменений принимающей системы // Науч.-техн. информ. Сер. 2. Информ. процессы и системы. 2017. № 10. С. 1–5.

до теми 3:

55.Василик М. А. Наука о коммуникации или теория коммуникации? К проблеме теоретической идентификации // Актуальные проблемы теории коммуникации : сб. науч. тр. Санкт-Петербург : Изд-во СПбГПУ, 2004. С. 4–11; То же [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/v/vasilik.shtml (дата обращения: 03.11.18).

56.Ільганаєва В. О. Теоретико-методологічний синтез соціально-комунікаційного знання [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://docplayer.net/87985486-Socialna-komunikaciya-ilganaeva-v-o-teoretiko-metodologichniy-sintez-socialno-komunikacijnogo-znannya.html> (дата звернення: 03.11.18).

57.Ільганаєва В. О. Соціальні комунікації: сфера практичної діяльності й об'єкт теоретизації // Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань : матеріали міжнар. наук. конф., 26–27 лют. 2009 р.: у 2-х ч. Харків : ХДАК, 2009. Ч. 1. С. 8–10; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2009/XDAK_2009_1.pdf (дата звернення: 03.11.18).

58.Дмитренко Т. О. Сутність комунікації як універсальної форми соціальної взаємодії людей // Вісн. Харків. держ. акад. культури. 2010. Вип. 30. С. 88–95; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2010_30_10 (дата звернення: 03.11.18).

59.Білан Н. І. Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві // Наукові записки Інституту журналістики. 2014. Т. 56. С. 171–175; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2014_56_35 (дата звернення: 03.11.18).

60.Курбан О. В. Соціальна комунікація в системі сучасного наукового знання // Інформаційне суспільство. 2009. Вип. 10. С. 64–66; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1045/1/O.Kurban_SKSSNZ_GI.pdf (дата звернення: 03.11.18).

61. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій // Психолінгвістика. 2012. Вип. 10. С. 305–314; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2012_10_44 (дата звернення: 03.11.18).

62. Холод О. М. Соціальні комунікації як поняття в науковій галузі «соціальні комунікації» // Психолінгвістика. 2013. Вип. 12. С. 286–293; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2013_12_42 (дата звернення: 02.11.18).

63. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/i> (дата звернення: 15.12.18).

до теми 4:

64. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / пер. с англ. Изд. 2-е, испр. и доп. М.: Academia, 2004. CLXX, 788 стр. : фронт. портрет авт.

65. Берестова Т. Ф. Понятие «Информационные ресурсы» и другие компоненты теории информационного ресурсоведения // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2016. № 4. С. 1–6.

66. Столяров Ю. Н. Несостоятельность понятия «информационный ресурс». 2016. № 3. С. 52–56.

67. Берестова Т. Ф. Понятие «информационный ресурс» имеет право на существование. (Размышления, вызванные статьёй Ю. Н. Столярова «Несостоятельность понятия „информационный ресурс“») // Науч. и техн. б-ки. 2017. № 7. С. 76–91.

68. Горовий В., Горова С. Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2016. Вип. 43. С. 11–23.

69. Колин К. К. Информатизация общества и социальная информатика // Вестн. Челяб. гос. акад. культуры и искусств. 2009. № 3 (19). С. 6–14.

70. Маруховський О. О. Витоки концепцій інформаційного суспільства та суспільства знань // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. 2009. № 2. С. 154–158; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/92> (дата звернення: 03.11.18).

71. Соловьєв И. В. О происхождении и содержании понятия «инфосфера». Инфосфера как объект исследования наук об информации // Фундамент. исследования. 2013. № 6–1. С. 66–71; То же [Электронный ресурс]. Режим доступу: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=31415> (дата обращения: 04.11.2018).

72. Соловьєв И. В. Проблемы исследования информационной сферы Земли // Перспективы науки и образования. 2014. № 5(11). С. 25–30.

до теми 5:

73. Квіт С. Масові комунікації : підручник. Київ : Вид. дім «Кисво-Могілянська академія», 2008.

74. Партико З. В. Теорія масової інформації та комунікації : навч. посіб. Львів : Афіша, 2008. 290 с.

75. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі 0303 — журналістика та інформ. Київ : Вид. центр «Промсвіта», 2008. 260 с.

76. Іванов В. Основні теорії масової комунікації і журналістики : навч. посіб. / за наук. ред. В. В. Різун. Київ : Центр Вільної Преси, 2010. 257 с.

77. Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. Київ : Освіта, 1999. 351 с.

78. Зражевська Н. І. Масова комунікація і культура : лекції. Черкаси : [Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького], 2006. 195 с.

79. Землянова Л. М. Коммуникативистика и средства информации : англо-русский толковый словарь концепций и терминов. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 2004. 416 с.

80. Землянова Л. М. Журналистика и коммуникативистика. Концептуализация медийных процессов в современной зарубежной науке. Москва : МедиаМир, 2012. 187 с.

81. Потятиник Б. В. Медіа: ключі до розуміння. Серія: Медіа-критика. Львів : ПАІС, 2004. 312 с.

82. Потятиник Б. В. Глобалізація: Від екології землі — до екології інформації [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://media-journal.franko.lviv.ua/N3/oaza-borys.htm> (дата звернення: 10.12.18).

83. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. Москва : Рефл-бук, Киев : Ваклер, 2001. 656 с.

84. Демченко В. Д. Новітні парадигми вивчення теорії масової комунікації в Україні (до проблеми концептуальної еволюції) // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2010. № 2. С. 25–30.

до теми 6:

85. Воскобойнікова-Гузєва О. Стратегічний менеджмент інформаційної діяльності: базові засади // Вісн. Кн. палати. 2017. № 11. С. 15–19.

86. Броннікова Л. В. Специфіка науки і наукової комунікації в суспільстві початку ХХІ ст. [Електронний ресурс] // Вісн. Нац. авіац. ун-ту. Сер. : Філософія. Культурологія. 2012. № 2. С. 31–34. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2012_2_9 (дата звернення: 10.12.18).

87. Соколова І. Тенденції розвитку наукових комунікацій (інформаційний аспект) // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2012. Вип. 33. С. 42–53. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2012_33_3 (дата звернення: 10.12.18).

88. Філіпова Л. Я. Теоретична інформатика : конспекти лекцій до курсу. (Розділ 1. Теоретичні основи інформаційної діяльності). Харків : ХДАК, 2014. 58 с.

89.Гиляревский Р. С. Основы информатики : курс лекций. Москва : Экзамен, 2003. 319 с.

90.Колин К. К. Становление информатики как фундаментальной науки и комплексной научной проблемы // Системы и средства информ. 2006. спецвыпуск. С. 7–58.

91.Кулешов С. Г. Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми. Київ : Укр-ІНТЕІ, 1995. 190 с.

92.Кулешов С. Г. Документальні джерела наукової інформації як об'єкт дослідження информатики // Студії з арх. справи та документознавства. 1996. Т. 1. С. 72–76.

93.Шемаєва Г. В. Напрями розвитку бібліотеки в системі сучасної наукової комунікації [Електронний ресурс] // Вісн. Харків. держ. акад. культури. 2012. Вип. 35. С. 75–83. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_35_9 (дата звернення: 10.12.18).

94.Долгополова Е. Е. Эволюция миссии научно-технических библиотек в современных экономических условиях // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2009. № 1. С. 6–11.

до теми 7:

95.Гельман-Виноградов К. Б. Документальная память ноосферы как новый объект познания (к постановке проблемы) // Междунар. форум по информ. и документации. 1992. Т. 17. № 1. С. 8–16.

96.Бездрабко В. В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток : [монографія]. Київ : [Четверта хвиля], 2009. 720 с.

97.Столяров Ю. Н. Документный ресурс : учеб. пособие для высш. учеб. заведений Москва : Либерея, 2009. 223 с. (Специальная серия «Профессиональный практикум»).

98.Соколов А. В. Документный ресурс ноосферы : отклик на выход в свет учебного пособия Ю. Н. Столярова «Документный

ресурс» (Москва : Либерея-Бибинформ, 2009) // Науч. и техн. б-ки. 2010. № 1. С. 119–129.

99. Швецова-Водка Г. Н. Документ в свете ноокоммуникологии : науч.-практ. пособие. Москва : Информ. центр сотрудничества «Литера», 2010. 381 с. (Современная библиотека ; вып. 65).

100. Столяров Ю. Н. Документология : учеб. пособие. Орёл : Горизонт, 2013. 369 с. : ил.

101. Соколов А. В. Документология как метатеория документной коммуникации // Книга : исслед. и материалы. М., 2009. Сб. 91, вып. 1/2. С. 43–49.

102. Соколов А. В. Документосфера как предмет преподавания в библиотечно-информационной школе // Вестн. СПбГУКИ. 2016. № 2 (27) июнь. С. 182–186.

103. Соколов А. В. Документосфера как пространство синтеза музея, библиотеки, архива // Роль библиотек в информационном обеспечении исторической науки : сб. ст. Москва : Этерна, 2016. С. 67–86.

104. Черный Ю. Ю. Архивы, библиотеки, музеи в глобальной информационной среде // Роль библиотек в информационном обеспечении исторической науки : сб. ст. Москва : Этерна, 2016. С. 43–67.

105. Воронцова Е. А. Информационное обеспечение исторической науки и музеи — библиотеки — архивы как хранилища информации: теория, методология, практика // Роль библиотек в информационном обеспечении исторической науки : сб. ст. Москва : Этерна, 2016. С. 87–93.

106. Соколов А. В. Законы, закономерности, заповеди в документологии (завершение дискуссии) // Вестн. Челяб. гос. акад. культуры и искусств. 2010. № 3 (23). С. 20–24.

107. Соколов А. В. Когнитивный подход к документу и документосфере // Науч.-техн. информ. Сер. 2. Информ. процессы и системы. 2016. № 7. С. 1–7.

108.Соколов А. В. На путях познания документосферы. Ч. 2. Второе приближение к сущности документа: информационный подход // Науч. и техн. б-ки. 2016. № 6. С. 13–15.

до теми 8:

109.Соколов А. В. Ноосфера и библиотеки // Науч. и техн. б-ки. 2017. № 9. С. 71–82.

110.Соколов А. В. Функции библиосферы. Часть 1 [Электронный ресурс] // Науч. и техн. б-ки. 2016. № 1. С. 7–25. Режим доступа: <http://ellib.gpntb.ru/subscribe/index.php?journal=ntb&year=2016&num=1&art=1>

111.Соколов А. В. Функции библиосферы. Часть 2 // Науч. и техн. б-ки. 2016. № 2. С. 5–24.

112.Соколов А. В. Библиография как инфраструктура библиосферы // Библиография и книговедение. 2015. № 4. С. 26–34.

113.Швецова-Водка Г. Н. Учение о библиосфере — новый вклад в библиотечно-информационную науку // Библиосфера. 2017. № 1. С. 3–9.

114.Столяров Ю. Н. О системных функциях библиотеки и их наименовании. Постановочная статья // Науч. и техн. б-ки. 2015. № 6. С. 30–43.

115. Столяров Ю. Н. Библиотековедение, библиографоведение и книговедение как единая научная специальность : полный курс лекций для аспирантов и соискателей по типовой программе канд. минимума : учеб. пособие для аспирантов и соискателей по спец. 05.25.03 Библиотековедение, библиографоведение и книговедение. Орел : Орлов. гос. ин-т искусств и культуры, 2007. 266 с.

116.Шрайберг Я. Л. Интеграция библиотек в развивающееся информационное общество: что нас ждет впереди? [Электронный ресурс] : Ежегод. докл. конф. «Крым». Год 2012. // Науч. и техн. б-ки. 2013. № 1. С. 7–50. Режим доступа: <http://intranet.gpntb.ru/>

subscribe/index.php?journal=ntb&year=2013&num=1&art=1 (дата об-
ращення: 03.11.18).

117.Леонов В. П. Библиотечно-библиографические процессы в системе научных коммуникаций. Санкт-Петербург : Б-ка Рос. Акад. наук, 1995. 139 с.

118.Шемаєва Г. Бібліотечна діяльність в інформаційному забезпеченні науки: стратегії розвитку // Вісн. Кн. палати. 2006. № 9. С. 17–20.

119.Шемаєва Г. Електронна бібліотека у системі інформаційного забезпечення науки // Вісн. Кн. палати. 2005. № 8. С. 27–30.

120.Шемаєва Г. Перспективні напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів бібліотек // Бібл. вісн. 2012. № 3. С. 3–7.

121.Трачук Л. Бібліотечний сегмент глобального інформаційного простору: основні засади розвитку // Вісн. Кн. палати. 2017. № 3. С. 47–49.

122.Маркова В. Книга в соціально-комунікативному просторі: минуле, сучасне, майбутнє : монографія. Харків : ХДАК, 2010. 251 с.

123.Сенченко М. Феномен «м'якої сили» і формування «ноо-політики» // Вісн. Кн. палати. 2018. № 4. С. 3–4.

САМОСТІЙНІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота № 1

Тема: Засновники ноосферної теорії

Завдання 1. Скласти хронологічну канву (біограми) — основні дати життя та діяльності — В. І. Вернадського і П. Тейяра де Шардена за формою:

Дата (або дати — початкова та кінцева)	Подія (що відбувалося)

Завдання 2. Назвати і охарактеризувати твори В. І. Вернадського і П. Тейяра де Шардена, у яких викладено теорію ноосфери.

Самостійна робота № 2

Тема: Визначення інформації

Завдання 1. Подати визначення інформації з різних джерел у формі таблиці:

№ з/п	Визначення інформації	Опис джерела	Автор визначення

Завдання 2. Вибрати визначення, що стосуються тільки соціальної інформації. Обґрунтувати свій вибір.

Самостійна робота № 3

Тема: Еволюція соціальних комунікацій

Завдання 1. Скласти хронологію змін суспільних комунікаційних систем за формою:

Початкова та кінцева дати	Назва суспільної комунікаційної системи

Завдання 2. Охарактеризувати кожну суспільну комунікаційну систему (у хронологічній послідовності).

Самостійна робота № 4

Тема: Інфосфера та інформаційні ресурси

Завдання 1. Дати визначення інфосфери (інформаційного середовища) з різних джерел у формі таблиці:

№ з/п	Визначення інфосфери	Опис джерела	Автор визначення

Завдання 2. Подати визначення інформаційних ресурсів з різних джерел у формі таблиці:

№ з/п	Визначення інформаційних ресурсів	Опис джерела	Автор визначення

Самостійна робота № 5

Тема: Масові комунікації

Завдання 1. Дати визначення масової комунікації з різних джерел у формі таблиці:

№ з/п	Визначення масової комунікації	Опис джерела	Автор визначення

Завдання 2. Подати переліки та характеристики засобів масової комунікації у формі таблиці:

№ з/п	Перелік та характеристика засобів масової комунікації	Опис джерела	Автор визначення

Самостійна робота № 6

Тема: Наукові комунікації

Завдання 1: Підберіть літературу (3–5 назв) з однієї з перелічених тем:

1. Зародження наукових комунікацій
2. Засоби наукової комунікації
3. Роль журналів у науковій комунікації
4. Застосування Інтернету в наукових комунікаціях
5. Сучасна бібліотека в системі наукової комунікації
6. Тенденції розвитку наукової комунікації

Завдання 2: Зробіть аналітичний огляд знайденої літератури.

Самостійна робота № 7
Тема: Документосфера
та документальні соціальні інститути

Завдання 1. Дати визначення документосфери (документального середовища) з різних джерел у формі таблиці:

№ з/п	Визначення документосфери	Опис джерела	Автор визначення

Завдання 2. Дати визначення документальних соціальних інститутів з різних джерел у формі таблиці:

№ з/п	Визначення документальних соціальних інститутів	Опис джерела	Автор визначення

Самостійна робота № 8
Тема: Книга в бібліосфері

Завдання 1. Підібрати літературу про книжкову комунікацію (3–5 назв).

Завдання 2. Зробіть аналітичний огляд знайденої літератури.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Семинар № 1.

Тема: Поняття «ноосфери»

Основні питання:

1. Виникнення поняття «ноосфера». Роль В. І. Вернадського, Е. Ле Руа і П. Тейяра де Шардена.
2. Дослідження П. Тейяра де Шардена і теологічна концепція ноосфери.
3. Поняття біосфери у В. І. Вернадського і природознавча концепція ноосфери.
4. Умови ноосферної організації процесів на Землі (за В. І. Вернадським).
5. Ноосферні ідеї М. М. Мойсеєва і А. Д. Урсула.
6. Закони ноосфери.
7. Основні напрями сучасних досліджень ноосфери.

Рекомендована література:

1. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление (1938) [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/thought.html#tth_chAp7 (дата обращения: 03.11.18).
2. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере (1944) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/noos.html> (дата обращения: 03.11.18).
3. Прозоров Л. Л. Было ли учение Вернадского о ноосфере? (краткий исторический анализ) // Пространство и время. 2012. № 4 (10). С. 223–229.
4. Моисеев Н. Н. Человек и ноосфера. Москва : Мол. гвардия, 1990. 351 с.
5. Урсул А. Д. Феномен ноосферы. Глобальная эволюция и ноосферогенез. Москва : ЛЕНАРД, 2015. 336 с.

6. Соколов А. В. Идеологема ноосферы : тезисы открытой лекции [7.06.2017 в рамках III международного профессионального форума «Книга. Культура. Образование. Инновации» (Крым-2017)] [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2017/disk/004.pdf> (дата обращения: 03.11.18).

7. Буряк В. В. Основы вчення про ноосферу : курс лекцій / Буряк В. В. ; Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. Сімферополь : ДІАЙПІ, 2010. 125 с.

8. Потятиник Б. В. Глобалізація: Від екології землі — до екології інформації [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://media-journal.franko.lviv.ua/N3/oaza-borys.htm> (дата звернення: 10.12.18).

9. Семенюк Э. П. Человек и информация в зеркале науки: прошлое, настоящее, будущее // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2018. № 1. С. 1–14.

10. Швецова-Водка Г. М. Учення про ноосферу як підстава розвитку ноокомунікології // Укр. журн. з бібліотекознавства та інформ. наук. 2018. № 2. С. 10–22; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/152533> (дата звернення: 30.12.18).

Семінар № 2.

Тема: Поняття «інформація»

Основні питання:

1. Загальне визначення поняття «інформація»: основні концепції.
2. Поняття соціальної інформації: її визначення.
3. Види повідомлень соціальної інформації.
4. Властивості соціальної інформації.
5. Види соціальної інформації.
6. Співвідношення понять «інформація» та «дані», «інформація» та «знання».

7. Співвідношення понять соціальної інформації та нооінформації.

Рекомендована література:

1. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 [зі змінами і доп. : Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 12.11.18).

2. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 [зі змінами і доп. Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3322-12> (дата звернення: 12.11.18).

3. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 [зі змінами і доп. : Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр> (дата звернення: 12.11.18).

4. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 [зі змінами і доп. : Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр> (дата звернення: 12.11.18).

5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 12.11.18).

6. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 [зі змінами і доп. : Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 12.11.18).

7. Махлуп Ф. Семантические изыски в изучении информации // Междунар. форум по информ. 2004. Т. 29. № 3. С. 3–20.

8. Кулешов С. Г. Вступ до інформатики : навч. посіб. для студ. ф-ту бібл.-інформ. систем. Київ : Київ. держ. ін-т культури, 1993. 70 с.

9. Столяров Ю. Н. Онтологический и метонимический смыслы понятия *информация* // Науч. и техн. б-ки. 2002. № 3. С. 45–51.

10. Столяров Ю. Н. Сущность информации. Москва : Гос. публич. науч.-техн. б-ка России, 2000. 107 с.
11. Хургин В. М. Об определении понятия «информация» // Информ. ресурсы России. 2007. № 3. С. 20–26.
12. Бабак В. П. Теоретичні основи захисту інформації : підручник. Київ : Кн. вид-во НАУ, 2008. 752 с.
13. Белоногов Г. Г., Гиляревский Р. С., Хорошилов А. А. О природе информации // Науч.-техн. информ. Сер. 2. Информ. Процессы и системы. 2009. № 1. С. 1–6.
14. Колин К. К. Философия информации и фундаментальные проблемы современной информатики // Информ. ресурсы России. 2010. № 1. С. 25–28.
15. Горева В. Еволюція поняття «інформація» в документознавчому контексті // Студії з арх. справи та документознавства. Київ, 2011. Т. 19, Кн. 2. С. 94–100.
16. Соколов А. В. Информация: понятие, категории, амбивалентная природа. Философские очерки // Науч.-техн. информ. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы. 2010. № 5. С. 1–13.
17. Соколов А. В. Онтология информации. Философские очерки // Науч.-техн. информ. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы. 2010. № 7. С. 1–21.
18. Соколов А. В. Сущность информации. Философские очерки // Науч.-техн. информ. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы. 2010. № 8. С. 1–13.
19. Соколов А. В. Философия информации : профессионально-мировоззренческое учеб. пособие. Санкт-Петербург : СПбГУКИ, 2010. 363 с.
20. Солдаткина О. П. Презентация-обсуждение книги А. В. Соколова «Философия информации» // Библиотекосведение. 2010. № 4. С. 131–133.
21. Мельникова Е. В., Мельников О. А. Научное осмысление природы информации // Науч.-техн. информ. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы. 2011. № 6. С. 1–7.

22.Блюменау Д. И. Амбивалентна или моносубстанциональна информация? (вместо рецензии) // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2011. № 10. С. 1–6.

23.Урсул А. Д. Информация и информационный подход: от информатики к глобалистике // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2012. № 2. С. 1–11.

24.Ма Л. Значения информации: гипотезы и научные последствия трех фундаментальных теорий библиотековедения и информатики // Междунар. форум по информ. 2012. Т. 37. № 2. С. 10–17.

25.Семенюк Э. П. Информационный подход и реалии современности // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2013. № 1. С. 1–11.

26.Семенюк Э. П. Человек и информация в зеркале науки: прошлое, настоящее, будущее // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2018. № 1. С. 1–14.

27.Евтюхина Е. А. Не материя и не энергия. О сущности феномена информации // Мир библиогр. 2013. № 3. С. 2–5.

28.Льганаева В. О. Інформація та знання в соціально-комунікаційних процесах // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. 2009. № 2. С. 149–153; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/91> (дата звернення: 03.11.18).

29.Зелены М. Знание против информации [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.elitarium.ru/znanie_protiv_informatsii/ (дата обращения: 03.11.18).

30.Костромина С. Н., Гнедых Д. С. Информация и знание: подходы к пониманию процессов усвоения информации и формированию знаний в обучении // Вестн. Ленингр. гос ун-та им. А. С. Пушкина. 2015. Т. 5. Психология. № 2. С. 5–14; То же [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsiya-i-znanie-podhody-k-ponimaniyu-protsessov-usvoeniya-informatsii-i-formirovaniyu-znaniy-v-obuchenii> (дата обращения: 03.11.18).

31.Ильясов Ф. Н. Информация как мера изменений принимающей системы // Науч.-техн. информ. Сер. 2. Информ. процессы и системы. 2017. № 10. С. 1–5.

Семінар № 3

Тема: Соціальна інформаційна комунікація як об'єкт ноокомунікології

Основні питання:

1. Визначення понять «комунікація» та «інформаційна комунікація». Основні елементи системи інформаційної комунікації.
2. Поняття соціальної інформаційної комунікації. Структура соціального комунікаційно-інформаційного процесу.
3. Види соціальної інформаційної комунікації за різними ознаками.
4. Канали соціальної інформаційної комунікації. Закономірності їх еволюції.
5. Етапи еволюції соціальних комунікацій.
6. Науки, об'єктом вивчення яких є комунікація.

Рекомендована література:

1. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України»: Постанова Верхов. Ради України від 31.03.2016 // Відом. Верхов. Ради. 2016. № 17. ст.191; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19> (дата звернення: 02.11.18).
2. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособие. Санкт-Петербург : Изд-во Михайлова В. А., 2002. 461 с.; То же [Электронный ресурс]. Режим доступу: <http://www.eartist.narod.ru/text16/071.htm> (дата обращения: 03.11.18).

3. Соколов А. В. Социальные коммуникации : учеб.-метод. пособие. Ч. 1. Москва : Профиздат, 2001. 222 с. (Современная библиотека ; вып. 16).

4. Шарков Ф. И. Коммуникология: основы теории коммуникации : учебник. Москва : Изд.+торг. корпорация «Дашков и К^о», 2010. 592 с.; То же [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://ruscont.ru/file.ashx?oid=335298> (дата обращения: 03.11.18).

5. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2010. 360 с.

6. Василик М. А. Наука о коммуникации или теория коммуникации? К проблеме теоретической идентификации // Актуальные проблемы теории коммуникации : сб. науч. тр. Санкт-Петербург : Изд-во СПбГПУ, 2004. С. 4–11; То же [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/v/vasilik.shtml (дата обращения: 03.11.18).

7. Ільганаєва В. О. Теоретико-методологічний синтез соціально-комунікаційного знання [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://docplayer.net/87985486-Socialna-komunikaciya-ilganaieva-v-o-teoretiko-metodologichniy-sintez-socialno-komunikaciynogo-znan-nya.html> (дата звернення: 03.11.18).

8. Ільганаєва В. О. Соціальні комунікації: сфера практичної діяльності й об'єкт теоретизації // Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань : матеріали міжнар. наук. конф., 26–27 лют. 2009 р.: у 2-х ч. Харків : ХДАК, 2009. Ч. 1. С. 8–10; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2009/XDAK_2009_1.pdf (дата звернення: 03.11.18).

9. Дмитренко Т. О. Сутність комунікації як універсальної форми соціальної взаємодії людей // Вісн. Харків. держ. акад. культури. 2010. Вип. 30. С. 88–95; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2010_30_10 (дата звернення: 03.11.18).

10. Білан Н. І. Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві // Наукові записки Інституту журналістики. 2014. Т. 56. С. 171–175; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2014_56_35 (дата звернення: 03.11.18).

11. Курбан О. В. Соціальна комунікація в системі сучасного наукового знання // Інформаційне суспільство. 2009. Вип. 10. С. 64–66; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1045/1/O.Kurban_SKSSNZ_GI.pdf (дата звернення: 03.11.18).

12. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій // Психолінгвістика. 2012. Вип. 10. С. 305–314; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2012_10_44 (дата звернення: 03.11.18).

13. Холод О. М. Соціальні комунікації як поняття в науковій галузі «соціальні комунікації» // Психолінгвістика. 2013. Вип. 12. С. 286–293; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2013_12_42 (дата звернення: 02.11.18).

Семінар № 4.

Тема: Інфосфера та інформаційні ресурси

Основні питання:

1. Поняття «інфосфера»: технічний підхід
2. Поняття «інфосфера»: семантичний підхід
3. Поняття «інфосфера»: комплексний підхід
4. Поняття «інфосфера»: природничонауковий підхід
5. Поняття «інформаційне суспільство» та «суспільство знань»
6. Поняття «інформаційні ресурси»

Рекомендована література:

1. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 4 лют. 1998 р. в ред. від 01.08.2016 [Електронний ресурс].

Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.11.18).

2. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства : прийнята 22.07.2000 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163 (дата звернення: 12.11.18).

3. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 12.11.18).

4. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні : схвалена Каб. Міністрів України 15 трав. 2013 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80> (дата звернення: 12.11.18).

5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : схвалена розпорядженням Каб. Міністрів України від 17.01.2018 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 12.11.18).

6. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / пер. с англ. Изд. 2-е, испр. и доп. М.: Academia, 2004. CLXX, 788 стр. : фронт. портрет авт.

7. Берестова Т. Ф. Понятие «Информационные ресурсы» и другие компоненты теории информационного ресурсоведения // Науч.-техн. информ. Сер 1. Орг. и методика информ. работы. 2016. № 4. С. 1–6.

8. Берестова Т. Ф. Понятие «информационный ресурс» имеет право на существование. (Размышления, вызванные статьёй Ю. Н. Столярова «Несостоятельность понятия „информационный ресурс“») // Науч. и техн. б-ки, 2017, № 7. С. 76–91.

9. Горовий В., Горова С. Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2016. Вип.43. С. 11–23.

10. Информатика как наука об информации. Информационный, документальный, технологический, экономический, социальный и организационный аспекты / под ред. Р. С. Гиляревского. Москва : Гранд-Фаир, 2006. 592 с.

11. Колин К. К. Информатизация общества и социальная информатика // Вестн. Челяб. гос. акад. культуры и искусств. 2009. № 3 (19). С. 6–14.

12. Маруховський О. О. Витоки концепцій інформаційного суспільства та суспільства знань // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. 2009. № 2. С. 154–158; Те саме [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/92> (дата звернення: 03.11.18).

13. Соколов А. В. Библиосфера и инфосфера в культурном пространстве России : профессион.-мировоззрен. пособие. Москва : Ассоц. школ. библиотекарей рус. мира (РШБА), 2016. 384 с. (Профессиональная библиотека школьного библиотекаря : приложение к журналу «Школьная библиотека» : серия 1 ; вып. 6. В помощь педагогу-библиотекарю).

14. Соловьёв И. В. О происхождении и содержании понятия «инфосфера». Инфосфера как объект исследования наук об информации // Фундамент. исследования. 2013. № 6–1. С. 66–71; URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=31415> (дата обращения: 04.11.2018).

15. Соловьёв И. В. Проблемы исследования информационной сферы Земли // Перспективы науки и образования. 2014. № 5(11). С. 25–30.

Семинар № 5.

Тема: Масові комунікації та наука про них

Основні питання:

1. Поняття «масова комунікація» і «масові комунікації»: спільні риси та відмінності.
2. Поняття «засоби масової комунікації» і «засоби масової інформації»: спільні риси та відмінності.
3. Виникнення та розвиток засобів масової комунікації.
4. Характеристика сучасного стану засобів масової комунікації.
5. Початок наукових досліджень засобів масової комунікації.
6. Розвиток науки про масові комунікації та її сучасний стан.
7. Найвидатніші дослідники масової комунікації: Г. Д. Ласвелл, Г. М. Маклуен.
8. Праці українських дослідників про масові комунікації.
9. Поняття «комунікативістика», її об'єкт і предмет.

Рекомендована література:

1. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листоп. 1992 р. Редакція від 04.11.2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12> (дата звернення: 16.11.18).
2. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособие. Санкт-Петербург : Изд-во Михайлова В. А., 2002. 461 с.
3. Соколов А. В. Социальные коммуникации : учеб.-метод. пособие. Ч. 1. Москва : Профиздат, 2001. 222 с. (Современная библиотека ; вып. 16).
4. Шарков Ф. И. Коммуникология: основы теории коммуникации : учебник. Москва : Изд.+торг. корпорация «Дашков и К°», 2010. 592 с.
5. Квіт С. Масові комунікації : підручник. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008.

6. Партико З. В. Теорія масової інформації та комунікації : навч. посіб. Львів : Афіша, 2008. 290 с.
7. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі 0303 — журналістика та інформ. Київ : Вид. центр «Прогрес», 2008. 260 с.
8. Іванов В. Основні теорії масової комунікації і журналістики : навч. посіб. / за наук. ред. В. В. Різуна. Київ : Центр Вільної Преси, 2010. 257 с.
9. Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. Київ : Освіта, 1999. 351 с.
10. Зражевська Н. І. Масова комунікація і культура : лекції. Черкаси : [Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького], 2006. 195 с.
11. Землянова Л. М. Коммуникативистика и средства информации : англо-русский толковый словарь концепций и терминов. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 2004. 416 с.
12. Землянова Л. М. Журналистика и коммуникативистика. Концептуализация медийных процессов в современной зарубежной науке. Москва : МедиаМир, 2012. 187 с.
13. Потятиник Б. В. Медіа: ключі до розуміння. Серія: Медіа-критика. Львів : ПАІС, 2004. 312 с.
14. Потятиник Б. В. Глобалізація: Від екології землі — до екології інформації [Електронний ресурс]. URL: <http://media-journal.franko.lviv.ua/N3/oaza-borys.htm>
15. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. Москва : Рефл-бук, Киев : Ваклер, 2001. 656 с.
16. Демченко В. Д. Новітні парадигми вивчення теорії масової комунікації в Україні (до проблеми концептуальної еволюції) // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2010. № 2. С. 25–30.

Семінар № 6
Тема: Документосфера
та документальні соціальні інститути

Основні питання:

1. Різні значення поняття «документ»
2. Типи документів у концепції А. В. Соколова
3. Функціональна структура документосфери
4. Соціальні інститути документосфери
5. Тракткування документа в управлінському документознавстві та архівознавстві
6. Документні ресурси суспільства
7. Перспективи наукового усвідомлення документосфери

Рекомендована література:

1. Бездрабко В. В. Документознавство в Україні: інституалізація та сучасний розвиток : [монографія]. Київ : Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2009. 716 с.
2. Гельман-Виноградов К. Б. Документальная память ноосферы как новый объект познания (к постановке проблемы) // Междунар. форум по информ. и документации. 1992. Т. 17. № 1. С. 8–16.
3. Столяров Ю. Н. Документный ресурс : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / Ю. Н. Столяров. Москва : Либерия-Бибинформ, 2009. 223 с. (Специальная серия «Профессиональный практикум»).
4. Соколов А. В. Документный ресурс ноосферы : отклик на выход в свет учебного пособия Ю. Н. Столярова «Документный ресурс» (Москва : Либерия-Бибинформ, 2009) // Науч. и техн. б-ки. 2010. № 1. С. 119–129.
5. Соляник А. А. Документні потоки та масиви : навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв. Харків : Харків. держ. акад. культури, 2000. 109 с.
6. Швецова-Водка Г. Н. Ноосферная тематика в документологии // Науч. и техн. б-ки. 2018. № 9. С. 92–105.

7. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособие. Санкт-Петербург : Изд-во Михайлова В. А., 2002. 461 с.; То же [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.evartist.narod.ru/text16/071.htm> (дата обращения: 03.11.18).

8. Соколов А. В. Документология как метатеория документной коммуникации // Книга : исслед. и материалы. М., 2009. Сб. 91, вып. 1/2. С. 43–49.

9. Соколов А. В. Документосфера как предмет преподавания в библиотечно-информационной школе // Вестн. СПбГУКИ. 2016. № 2 (27) июнь. С. 182–186.

10. Соколов А. В. Документосфера как пространство синтеза музея, библиотеки, архива // Роль библиотек в информационном обеспечении исторической науки : сб. ст. Москва : Этерна, 2016. С. 67–86.

11. Соколов А. В. Когнитивный подход к документу и документосфере // Науч.-техн. информ. Сер. 2. Информ. процессы и системы. 2016. № 7. С. 1–7.

12. Соколов А. В. На путях познания документосферы. Ч. 2. Второе приближение к сущности документа: информационный подход // Науч. и техн. б-ки. 2016. № 6. С. 13–15.

13. Соколов А. В. Законы, закономерности, заповеди в документологии (завершение дискуссии) // Вестн. Челяб. гос. акад. культуры и искусств. 2010. № 3 (23). С. 20–24.

14. Черный Ю. Ю. Архивы, библиотеки, музеи в глобальной информационной среде // Роль библиотек в информационном обеспечении исторической науки : сб. ст. Москва : Этерна, 2016. С. 43–67.

15. Воронцова Е. А. Информационное обеспечение исторической науки и музеи — библиотеки — архивы как хранилища информации: теория, методология, практика // Роль библиотек в информационном обеспечении исторической науки : сб. ст. Москва : Этерна, 2016. С. 87–93.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Визначення ноосфери в концепції Володимира Івановича Вернадського
2. Концепція ноосфери П'єра Тейяра де Шардена
3. Розвиток вчення про ноосферу
4. Загальне визначення інформації
5. Поняття «соціальна інформація», її властивості
6. Види соціальної інформації
7. Співвідношення понять «інформація» та «дані»
8. Співвідношення понять «інформація» та «знання»
9. Співвідношення понять соціальної інформації та нооінформації
10. Науки, об'єктом вивчення яких є інформація
11. Зв'язок теорії інформації та теорії комунікації
12. Поняття інформаційної комунікації
13. Особливості соціальної інформаційної комунікації
14. Канали соціальної інформаційної комунікації
15. Еволюція соціальної інформаційної комунікації
16. Науки, об'єктом вивчення яких є комунікація
17. Поняття «інфосфера»: технічний підхід
18. Поняття «інфосфера»: семантичний підхід
19. Поняття «інфосфера»: комплексний підхід
20. Поняття «інфосфера»: природничонауковий підхід
21. Поняття «інформаційне суспільство» та «суспільство знань»
22. Поняття «інформаційні ресурси»
23. Виникнення та розвиток засобів масової комунікації
24. Розвиток науки про масові комунікації
25. Маршалл Маклуен і «глобальне село»
26. Сучасна комунікативістика і ноосферні теорії

27. Поняття наукової комунікації та розвиток наукової інформатики

28. Наукова інформація: її визначення та види

29. Властивості наукової інформації

30. Документальні джерела наукової інформації: їх типологія

31. Види науково-інформаційної діяльності

32. Система науково-технічної інформації

33. Визначення документосфери та документальної пам'яті

34. Поняття «документ» з погляду ноокомунікології

35. Функціональна та організаційна структури документосфери

36. Соціальні інститути документосфери

37. Цикл документально-комунікаційних наук

38. Поняття «бібліосфера» у порівнянні з книжковою справою та книжковою культурою

39. Функції бібліосфери

40. Дослідження бібліосфери в структурі ноокомунікології

ТЕСТИ

Тести використовують для контролю засвоєних знань. Ними можуть користуватися студенти для самоконтролю. При цьому складають перелік правильних відповідей, наприклад: 1а, 2в і т. д. Тести можуть бути також застосовані в контрольних роботах, як повний перелік, так і частковий.

Тести до модуля 1

1. Назвіть головний твір В. І. Вернадського, що обґрунтовує вчення про ноосферу.

- а) «Потреба в ідеалізмі і факт еволюції»;
- б) «Фенóмен людини»;
- в) «Нариси з геохімії»;
- г) «Наукова думка як планетне явище».

2. Хто ввів у науковий обіг термін «ноосфера»?

- а) В. І. Вернадський;
- б) П'єр Тейяр де Шарден;
- в) Едуард Ле Руа;
- г) Едуард Зюсс.

3. У якому році був уперше використаний у друкованому виданні термін «ноосфера»?

- а) у 1924 р.;
- б) у 1927 р.;
- в) у 1944 р.;
- г) у 1957 р.

4. Що таке ноосфера?

- а) геологічно новий стан біосфери;
- б) оболонка Землі, в якій виявляється вплив людини на структуру й хімічний склад біосфери;

- в) сфера розуму;
- г) все вище зазначене.

5. Коли виникло поняття «ноосферогенез»?

- а) у 20-і роки ХХ ст.;
- б) у 40-і роки ХХ ст.;
- в) у 70-і роки ХХ ст.;
- г) у 90-і роки ХХ ст.

6. Хто з учених першим дослідив можливий вплив на екологію Землі наслідків ядерної війни?

- а) Володимир Іванович Вернадський;
- б) Микита Миколайович Мойсеєв;
- в) Микола Федорович Реймерс;
- г) Аркадій Дмитрович Урсул.

7. Хто з учених першим обґрунтував положення про те, що перехід до сталого розвитку веде до становлення ноосфери?

- а) Володимир Іванович Вернадський;
- б) Микита Миколайович Мойсеєв;
- в) Микола Федорович Реймерс;
- г) Аркадій Дмитрович Урсул.

8. Коли «інформація» стала загальнонауковим поняттям?

- а) з початку ХХ століття;
- б) з середини ХХ століття;
- в) з кінця ХХ століття;
- г) з початку ХХІ століття .

9. Хто з учених заклад основи теорії інформації?

- а) Володимир Іванович Вернадський;
- б) Клод Елвуд Шеннон;
- в) Норберт Вінер;
- г) Аркадій Васильович Соколов.

10. За якою ознакою виділяється такий вид інформації, як соціальна?

- а) за ознакою об'єкта відображення;
- б) за місцем виникнення (стосовно певної системи);
- в) за природою сигналів, з яких складається інформація;
- г) за способом сприйняття.

11. За якою ознакою виділяється такий вид інформації, як візуальна?

- а) за ознакою об'єкта відображення;
- б) за місцем виникнення (стосовно певної системи);
- в) за характером знакової системи передачі інформації;
- г) за способом сприйняття.

12. За якою ознакою виділяється такий вид інформації, як текстова?

- а) за ознакою об'єкта відображення;
- б) за місцем виникнення (стосовно певної системи);
- в) за характером знакової системи передачі інформації;
- г) за способом сприйняття.

13. До якої частини ноосфери належить інфосфера?

- а) до техносфери;
- б) до соціосфери;
- в) до ідеосфери;
- г) до геосфери.

14. Яке поняття є синонімом «нооінформації»?

- а) соціальна інформація;
- б) текстова інформація;
- в) машинна інформація;
- г) елементарна інформація.

15. Яка наука вивчає інформаційні процеси, що відбуваються у суспільстві?

- а) математична теорія комунікації;

- б) кібернетика;
- в) наукова інформатика;
- г) соціальна інформатика.

16. Що таке комунікація?

- а) зв'язок між двома об'єктами;
- б) система, яка складається з двох елементів і лінії зв'язку між ними;
- в) передача певних сигналів від одного об'єкта до другого;
- г) обмін значеннями (інформацією) між індивідами через спільну систему символів;
- д) все вище зазначене.

17. Що таке «комунікант»?

- а) ініціатор процесу передачі інформації;
- б) одержувач інформації;
- в) повідомлення, що передається в процесі комунікації;
- г) комунікаційний посередник.

18. Що таке «комунікат»?

- а) ініціатор процесу передачі інформації;
- б) одержувач інформації;
- в) повідомлення, що передається в процесі комунікації;
- г) комунікаційний посередник.

19. Що таке «реципієнт»?

- а) ініціатор процесу передачі інформації;
- б) одержувач інформації;
- в) повідомлення, що передається в процесі комунікації;
- г) комунікаційний посередник.

20. Що таке «комунікатор»?

- а) ініціатор процесу передачі інформації;
- б) одержувач інформації;
- в) повідомлення, що передається в процесі комунікації;
- г) комунікаційний посередник.

21. Що таке «автокомунікація»?

- а) внутрішньоособистісна комунікація;
- б) мікрокомунікація;
- в) мідікомунікація;
- г) макрокомунікація.

22. За якою ознакою виділяється такий вид соціальної інформаційної комунікації, як горизонтальна?

- а) за напрямом комунікації і руху інформації;
- б) за наявністю формальних умов комунікації;
- в) за характеристикою аудиторії;
- г) за характером знаків, що використовуються у повідомленні.

23. За якою ознакою виділяється такий вид соціальної інформаційної комунікації, як вербальна?

- а) за напрямом комунікації і руху інформації;
- б) за наявністю формальних умов комунікації;
- в) за характеристикою аудиторії;
- г) за характером знаків, що використовуються у повідомленні.

24. За якою ознакою виділяється такий вид соціальної інформаційної комунікації, як ретіальна?

- а) за напрямом комунікації і руху інформації;
- б) за наявністю формальних умов комунікації;
- в) за характеристикою аудиторії;
- г) за характером знаків, що використовуються у повідомленні.

25. За якою ознакою виділяється такий вид соціальної інформаційної комунікації, як неформальна?

- а) за напрямом комунікації і руху інформації;
- б) за наявністю формальних умов комунікації;
- в) за характеристикою аудиторії;
- г) за характером знаків, що використовуються у повідомленні.

26. Що таке канал комунікації?

- а) реальна або умовна «лінія» зв'язку (контакту), по якій рухаються повідомлення від комуніканта до реципієнта;
- б) засіб для створення і сприйняття повідомлення;
- в) засіб, за допомогою якого повідомлення передається від джерела до отримувача інформації;
- г) форма, в якій відбувається процес комунікації;
- д) все вище зазначене.

27. Що таке комунікологія?

- а) наука про місце і роль комунікації в суспільстві;
- б) наука про засоби масової комунікації (ЗМК) і діяльність журналістів;
- в) комплекс наукових дисциплін, які вивчають функціонування нооінформації;
- г) наука, яка досліджує проблеми, пов'язані з соціальною природою мови та особливостями її функціонування у різних соціумах.

28. Що таке комунікативістика?

- а) наука про місце і роль комунікації в суспільстві;
- б) наука про засоби масової комунікації (ЗМК) і діяльність журналістів;
- в) комплекс наукових дисциплін, які вивчають функціонування нооінформації;
- г) наука, яка досліджує проблеми, пов'язані з соціальною природою мови та особливостями її функціонування у різних соціумах.

29. Як визначається поняття «інфосфера» при технічному підході?

- а) світ, де функціонує інформація, перетворена у форму, зручну для електронної обробки;

б) сфера діяльності, пов'язана із створенням, передачею, перетворенням і використанням соціальної інформації;

в) середовище, у якому відбуваються інформаційні процеси на основі комплексу інформаційних ресурсів, структур, процесів, єдиної системи та засобів передачі, формування та використання інформації.;

г) сфера діяльності, у рамках якої здійснюється виробництво і споживання інформаційних ресурсів (знань).

30. Як визначається поняття «інфосфера» при семантичному підході?

а) світ, де функціонує інформація, перетворена у форму, зручну для електронної обробки;

б) сфера діяльності, пов'язана із створенням, передачею, перетворенням і використанням соціальної інформації;

в) середовище, у якому відбуваються інформаційні процеси на основі комплексу інформаційних ресурсів, структур, процесів, єдиної системи та засобів передачі, формування та використання інформації.;

г) сфера діяльності, у рамках якої здійснюється виробництво і споживання інформаційних ресурсів (знань).

31. Як визначається поняття «інфосфера» при комплексному підході?

а) світ, де функціонує інформація, перетворена у форму, зручну для електронної обробки;

б) сфера діяльності, пов'язана із створенням, передачею, перетворенням і використанням соціальної інформації;

в) середовище, у якому відбуваються інформаційні процеси на основі комплексу інформаційних ресурсів, структур, процесів, єдиної системи та засобів передачі, формування та використання інформації.;

г) сфера діяльності, у рамках якої здійснюється виробництво і споживання інформаційних ресурсів (знань).

32. Як визначається поняття «інфосфера» при природничонауковому підході?

а) світ, де функціонує інформація, перетворена у форму, зручну для електронної обробки;

б) сфера діяльності, пов'язана із створенням, передачею, перетворенням і використанням інформації;

в) середовище, у якому відбуваються інформаційні процеси на основі комплексу інформаційних ресурсів, структур, процесів, єдиної системи та засобів передачі, формування та використання інформації.;

г) сфера діяльності, у рамках якої здійснюється виробництво і споживання інформаційних ресурсів (знань).

Тести до модуля 2

33. Що таке масова комунікація?

а) передача повідомлення великій кількості людей, або реципієнтам, неоднорідним за індивідуальними характеристиками;

б) одночасний вплив на великі гетерогенні аудиторії певних символів, що передаються безособовими засобами через організоване джерело, для якого члени аудиторії є анонімними;

в) спеціальні канали, завдяки яким відбувається поширення інформаційних повідомлень для масової аудиторії;

г) комунікаційні канали, що обслуговують інтереси різних соціальних груп суспільства, розвиваючи зв'язки, тобто комунікацію між ними;

д) все вище зазначене.

34. Коли розпочинається системне вивчення медійних впливів?

а) у другій половині XIX ст.;

- б) під час Першої світової війни;
- в) у 30-і роки ХХ ст.;
- г) у другій половині ХХ ст.

35. Хто є автором «Схеми аналізу комунікаційного акту»?

- а) Пол Лазарсфельд;
- б) Гарольд Дуайт Лассвелл;
- в) Герберт Маршалл Маклуен;
- г) Мануель Кастельс.

36. Як називають науку про масову комунікацію?

- а) комунікативістика;
- б) комунікологія;
- в) інформатика;
- г) інформологія.

37. Кого називають «пророком електронної комунікації»?

- а) Гарольда Дуайта Лассвелла;
- б) Герберта Маршалла Маклуена;
- в) Мануеля Кастельса;
- г) Деніела Белла.

38. У чому полягає теорія «глобального села»?

- а) електрика сплавляє світ в єдине ціле;
- б) змінюється характер інформації і сприйняття світу;
- в) зникнення друкованої культури;
- г) все вищеназване.

39. Хто автор терміна «ноокомунікологія»?

- а) Володимир Іванович Вернадський;
- б) Юрій Петрович Буданцев;
- в) Борис Володимирович Потятиник;
- г) Аркадій Васильвич Соколов.

40. Що таке наукова комунікація?

- а) передача наукового знання між ученими з метою розвитку самої науки;
- б) передача наукового знання практичним працівникам, спеціалістам;
- в) передача наукового знання широким колам населення, учням;
- г) все вищеназване.

41. Яка наука досліджує наукову комунікацію?

- а) комунікативістика;
- б) комунікологія;
- в) інформатика;
- г) інформологія.

42. Хто є засновниками наукової інформатики?

- а) Поль Отле та Анрі Лафонтен;
- б) О. І. Михайлов, А. І. Чорний та Р. С. Гіляревський;
- в) Аркадій Васильович Соколов;
- г) Український інститут науково-технічної і економічної інформації.

43. Назвіть види наукової інформації за ступенем аналітико-синтетичного перероблення інформації.

- а) опублікована та неопублікована;
- б) первинна та вторинна;
- в) масова і спеціальна;
- г) документальна, концептуальна і фактографічна.

44. Що означає поняття «документосфера»?

- а) сфера обігу документалізованої інформації;
- б) переведення інформації і знань в документальну форму;
- в) надбіологічна форма збереження і відтворення людського досвіду;

г) форма віддзеркалення дійсності, що полягає в закріпленні, збереженні і можливому багатократному відтворенні семантичної інформації.

45. Що означає поняття «документалізація»?

а) сфера обігу документалізованої інформації;
б) переведення інформації і знань в документальну форму;
в) надбіологічна форма збереження і відтворення людського досвіду;

г) форма віддзеркалення дійсності, що полягає в закріпленні, збереженні і можливому багатократному відтворенні семантичної інформації.

46. Що таке «документальна пам'ять ноосфери»?

а) сфера обігу документалізованої інформації;
б) переведення інформації і знань в документальну форму;
в) надбіологічна форма збереження і відтворення людського досвіду;

г) форма віддзеркалення дійсності, що полягає в закріпленні, збереженні і можливому багатократному відтворенні семантичної інформації.

47. Які сектори створюють організаційну структуру документосфери?

а) соціального пізнання, соціальної комунікації, соціального управління;

б) сектор пізнання; комунікаційний сектор; управлінський сектор;

в) система інфраструктурних документо-комунікаційних інститутів;

г) архівні, книжкові, музейні соціальні інститути.

48. Документ в теорії соціальної комунікації — це

а) стабільний речовий об'єкт, призначений для використання в соціальній смисловій комунікації як завершене повідомлення;

б) запис про юридичні факти, який має необхідний набір за-свідчень;

в) матеріальний об'єкт, створений людиною спеціально для передачі інформації в суспільстві;

г) матеріальний об'єкт, у якому подано будь-який запис ін-формації.

49. Що таке бібліосфера?

а) сфера соціальної комунікації, в якій передача соціальної інформації в часі і в просторі здійснюється шляхом створення, поширення, зберігання і використання книги як особливого роду документа;

б) соціально-комунікаційна суперсистема, яка охоплює біблі-отечні, бібліографічні, книговидавничі, книготорговельні соці-альні інститути і супутні соціальні явища;

в) галузь діяльності, яка забезпечує створення і функціону-вання книги в суспільстві;

г) все вищезазначене.

50. Назвіть загальні сутнісні функції бібліосфери.

а) соціально-комунікаційно-інформаційна функція, як за-безпечення передачі інформації в процесі соціальної комунікації;

б) смислова комунікаційна взаємодія (інтегральна комуніка-тивна функція);

в) комунікативна, меморіальна, інформаційна, аксіологічна;

г) все вищезазначене.

МЕТОДИЧНІ ЗАУВАГИ

Засоби діагностики результатів навчання:

- аналітичні звіти, реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- інші види.

Критерії оцінювання результатів навчання.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	відмінно	зараховано
82–89	добре	
74–81		
64–73	задовільно	
60–63		
35–59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

СТАТТІ З НООКОМУНІКОЛОГІЇ

У додатку подано статті автора навчально-методичного посібника, опубліковані раніше в малотиражних і важкодоступних виданнях, щоби допомогти студентам у загальному ознайомленні з курсом ноокомунікології.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ НООКОМУНІКОЛОГІЇ¹

Г. М. Швецова-Водка

Сучасна активізація досліджень галузі соціальних комунікацій вимагає відповідного розвитку наукових дисциплін, що вивчають комунікацію загалом чи окремі її різновиди або аспекти. У зв'язку з цим виникає потреба в розвитку і стабілізації відповідної термінології. Якщо раніше не існувало термінів для позначення певних явищ чи, навпаки, одне й те саме явище мало різні позначення, то зараз треба звертати увагу і на формулювання відповідних термінів, і на їхні дефініції.

Почнемо з найбільш загального поняття: як слід називати науку (чи комплекс наукових дисциплін), що присвячуються дослідженням галузі соціальних комунікацій. Найпростіше рішення, характерне для початкового етапу розвитку науки, — називати її відповідно до об'єкту вивчення: «соціальні комунікації». Одночасно виникають назви: «теорія комунікації», «метатеорія соціальної комунікації», «загальна теорія соціальної комунікації» тощо.

---

¹ Вперше опубліковано: Швецова-Водка Г. М. Деякі аспекти теорії ноокомунікології // Культурологія та соціальні комунікації : матеріали міжнар. наук. конф. 18–19 листоп. 2010 р. / Харків. держ. акад. культури [та ін.]. Харків : ХДАК, 2010. С. 142–144.

Якщо уточнити об'єкт дослідження, то виявляється, що розглядувана наука досліджує не комунікацію взагалі, і навіть не загалом соціальні комунікації, а суто соціальну інформаційну комунікацію (тобто соціальну комунікацію, в процесі якої від людини до людини передається соціальна інформація), у всіх її видах і можливих аспектах.

Як відомо, для назви науки про комунікацію вже пропонувалися назви «комунікологія» та «комунікативістика». Обидві ці назви цілком доречні з погляду їхньої семантики. Однак назву «комунікативістика» вже почали використовувати фахівці з журналістики для позначення науки про засоби масової комунікації. Щоби не викликати зайвих суперечок, з цим можна погодитися.

Термін «комунікологія» відповідає поняттю «наука про комунікації», але не відбиває особливостей об'єкта соціальної інформаційної комунікації, яким є розумова інформація, притаманна лише людині. Розумова інформація має синонімічну назву «нооінформація». Нооінформація функціонує в ноосфері, як особливому шарі навколоземної оболонки. Виникає обґрунтований зв'язок термінів, які позначають різні ноосферні явища, у тому числі знаходить своє місце й термін «ноокомунікологія», що позначає науку про соціальну інформаційну комунікацію.

На особливу увагу заслуговує питання: у якому співвідношенні знаходяться теорія соціальної інформаційної комунікації і теорія спілкування. Що ширше: передача інформації чи обмін інформацією? Є різні відповіді на це питання. На наш погляд, ширшим є поняття «передача інформації», бо остання здійснюється як у процесі обміну інформацією, так і в тому випадку, коли «обмін» (тобто відповідь інформацією на надіслану інформацію) не відбувається. Відповідно, теорія спілкування не може бути узагальнювальною наукою для будь-якої соціальної інформаційної комунікації. Навпаки, теорія соціальної інформаційної комунікації (тобто ноокомунікологія) має узагальнювати дослідження

різних видів соціальної інформаційної комунікації, у тому числі й теорію спілкування.

У будь-якій теорії комунікації використовуються певні термини для позначення діючих суб'єктів та об'єкта комунікації, однак і в цьому питанні спостерігаємо розходження. На наш погляд, варто домовитися: ініціатора комунікації (відправника повідомлення) називати комунікантом, а одержувача повідомлення — реципієнтом, як це визначено в багатьох працях. У деяких видах комунікації, зокрема в спілкуванні, ці суб'єкти послідовно міняються ролями, але це відбувається не в одному акті комунікації, а в різних, що сліднують один за одним. Для того, щоб позначити одним словом будь-якого учасника соціальної комунікації, теж є свій термін — комунікатор. Так можна називати і комуніканта, і реципієнта, і посередника в комунікації.

Термін «комунікат» традиційно використовувався для позначення того, що передається в процесі комунікації. У соціальній інформаційній комунікації комунікатом є інформація, точніше — повідомлення, що передається по каналу комунікації. Не варто використовувати цей термін в неприяманному йому значенні «одержувача інформації».

Одним з основних понять, що характеризує акт комунікації, є поняття «каналу комунікації». Немає сумніву, що передача комуніката від комуніканта до реципієнта відбувається за певним каналом комунікації. Однак цей канал може бути явним, наочним лише в небагатьох випадках матеріальної чи технічної інформаційної комунікації. У більшості видів соціальної інформаційної комунікації «канал комунікації» — це лише уявний шлях руху повідомлення від комуніканта до реципієнта.

Зокрема, розрізняють документальний канал комунікації — той, у якому для передачі повідомлення використовується документ, і недокументальний канал — той, у якому інформація, що передається, не фіксується (не закріплюється) на матеріальному

носії. Відповідно розрізняють документальну і недокументальну інформаційні комунікації. Наприклад, передача інформації через журнал чи газету здійснюється по документальному каналу комунікації, а через телебачення чи радіо — по недокументальному каналу. Кожен з цих видів каналів інформаційної комунікації має власні особливості, переваги чи недоліки, які потребують вивчення. Вочевидь, є потреба вивчати й особливості будь-якого документа як каналу комунікації.

Разом з тим документ, як матеріальний об'єкт із закріпленою в ньому соціальною інформацією, сам потребує особливого «каналу комунікації» для його передачі від автора (створювача документа) до споживача інформації. Найпростішим з можливих каналів передачі документів є поштовий, але він не вичерпує всіх потрібних соціальних інститутів документальної комунікації. Тут знаходять своє місце і видавництва, і книготорговельні організації, і бібліотеки та інші інформаційні центри.

Діяльність різних соціальних інститутів документальної комунікації вивчається різними науками, але на даний час вони потребують нового погляду, з точки зору узагальнювальної науки — ноокомунікології.

ДОКУМЕНТАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ДОКУМЕНТОЛОГІЇ¹

Г. М. Швецова-Водка

Припустимо, що документологія — це комплекс наук, що вивчають особливості створення та функціонування документів у суспільстві. При цьому **загальна теорія документології** має концентрувати увагу не на особливостях тих чи інших документів чи окремих процесів їх створення та використання, а на тих загальних рисах, що притаманні процесу документальної комунікації.

На даний час загальна теорія документології ще не сформована, але окремі її положення вже розроблені чи знаходяться в процесі розроблення. Вчені, що досліджують цю проблематику, належать до різних наук. Іноді їхні теорії збігаються, іноді ні. Йде процес дослідження загальних понять документології, відбуваються дискусії з різних питань.

Одним із загальних понять є «документальна комунікація». До цього часу ще не має усталеного терміна: «документальна» чи «документна» комунікація. Якщо ми візьмемо за основу пропозицію О. П. Коршунова [1], то цей термін повинен мати форму «документальна комунікація», що можна тлумачити як «комунікація, у якій одним із елементів є документ» або «комунікація, опосередкована документом».

Для того, щоб зрозуміти особливості документальної комунікації, слід розглянути інші теоретичні поняття, що характеризують комунікацію взагалі. Теорія комунікації (комунікологія) на

---

¹ Вперше опубліковано: Швецова-Водка Г. М. Документальна комунікація як об'єкт загальної теорії документології // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2010. № 2. С. 49–53.

даний час широко застосовується в різних наукових дисциплінах (лінгвістиці, менеджменті, соціології, інформатиці, діловодстві, ін.), хоча й не має єдиного, чітко окресленого тлумачення [2].

Найбільш загальне значення слова «комунікація» — це «зв'язок», «засоби зв'язку»; процес, який зв'язує (поєднує) один матеріальний об'єкт з другим. Дуже часто термін «комунікація» використовується в значенні «соціальна комунікація», або навіть у ще вужчому значенні «соціальна інформаційна комунікація», або ще вужче — суто як процес спілкування. Поки що розглянемо тільки найбільш загальне значення, про інші йтиметься далі.

Отже, в найзагальнішому значенні комунікація — це зв'язок між двома об'єктами; це система, яка складається з двох елементів і лінії зв'язку між ними. Ці два об'єкти існують незалежно один від одного; зв'язок між ними є двостороннім, тобто як від 1-го до 2-го, так і навпаки. У такому випадку «комунікацією» називають, частіше за все, не систему в цілому, а саме лінії зв'язку, чи засоби зв'язку. Наприклад: транспортні комунікації; підземні комунікації; будинкові комунікації (електро- енерго- водопостачання, телефонні кабелі тощо); міські комунікації.

Значний поштовх розвитку теорії комунікації дали дослідження технічних систем комунікації: телефонного та радіозв'язку і комп'ютерів. Такими засобами від одного об'єкта до іншого передаються не матеріальні об'єкти, а енергетичні (чи хвильові) сигнали, які впливають на стан другого об'єкта, що сприймає сигнал. Сигнал, що передається, сприймається як «інформація».

Комунікація, в процесі якої передаються і приймаються сигнали, або інформація, є інформаційною комунікацією. Це — один із видів комунікації взагалі. Його антиподом (тим, що протистоятиме) є матеріальна комунікація, тобто передавання (рух, пересування) від одного об'єкта до другого матеріальних об'єктів (наприклад, транспортування газу, нафти чи переміщення в просторі транспортних засобів із вантажем чи людьми тощо).

Цей поділ комунікації на два основних види, що розрізняються за характеристикою об'єкта, що передається, є головним для теорії комунікації, тому що подальші і глибші дослідження зосереджуються саме на інформаційній комунікації.

Вважаємо, що недоречно поряд з цими видами (або навіть поряд з одним із них) виділяти види комунікації за іншими ознаками, наприклад, просторову (що здійснюється на певній відстані між першим та другим об'єктами) та часову (що здійснюється через певний проміжок часу між відправленням та одержанням об'єкта комунікації). Будь-яка комунікація здійснюється у певному просторі і часі; роз'єднати їх можна тільки умовно, з метою дослідження того чи іншого аспекту комунікації. Зокрема, можемо розрізнити за просторовою ознакою комунікацію одномісну (що відбувається в одному місці) і різномісну; за часовою ознакою: комунікацію синхронну (що відбувається практично моментально, в режимі «реального часу») і діахронну (яка відбувається на протязі певного часу; в різний для відправника і одержувача час).

Залежно від того, між якими об'єктами відбувається комунікація, розрізняють такі види комунікації:

- 1) соціальну — що відбувається в соціумі, тобто в суспільстві, між людьми;
- 2) технічну — що відбувається між технічними пристроями;
- 3) зоологічну — що відбувається у тваринному світі;
- 4) біологічну — що відбувається між органами і системами живих організмів;
- 5) космічну — що відбувається між космічними об'єктами.

Останню поки що точно не визначено. Виділяють «космокомунікацію» як «надприродний, надсоціальний тип комунікації». «В основі космокомунікації лежать феномени парамедіа, у т. ч. позапочуттєвого сприйняття», — вважає В. О. Ільганаєва, але не вказує, між ким (або чим) відбувається взаємодія [3, с. 186]. На наш погляд, космічну комунікацію слід відрізнити за характером

об'єктів, які взаємодіють. У даному випадку ними є зірки, планети, інші космічні об'єкти. Їх взаємодія не вписується у попередньо названі види комунікації, між тим вона існує і може бути предметом дослідження.

Як зазначено вище, інформаційна комунікація відрізняється від матеріальної комунікації характеристикою об'єкта, який передається в процесі комунікації. В інформаційній комунікації цим об'єктом є сигнал (чи сигнали), що впливають на стан одержувача. Цей об'єкт — не матеріальний, а ідеальний, який інакше називають інформацією чи «сміслом» (змістом, значенням). Відповідно, інформаційну комунікацію називають ще комунікацією ідеальною чи смисловою (змістовою, значеннєвою) [4].

Інформаційна комунікація може бути підвидом будь-якої комунікації, що виділяється за характеристиками об'єктів, між якими відбувається взаємодія.

Тобто можна розрізнити:

- 1) соціальну інформаційну комунікацію;
- 2) технічну інформаційну комунікацію;
- 3) зоологічну інформаційну комунікацію;
- 4) біологічну інформаційну комунікацію;
- 5) космічну інформаційну комунікацію.

Кожен із перелічених видів інформаційної комунікації має свої специфічні риси, має власні різновиди і специфіку здійснення.

Важливо зазначити, що в межах теорії технічної інформаційної комунікації була розроблена модель, яка стала потім основою дослідження структури будь-якої комунікації. Це модель структури комунікації, що складається з 5-х елементів, пов'язаних з рухом інформації (сигналів), а також 6-го елементу, не обов'язкового, але такого, що значно впливає на передавання сигналів і на якість їх отримання («джерело шуму»). Ця модель стала основою теорії комунікації, яку одночасно називали теорією інформації (information theory).

Ця теорія виникла при вивченні процесів передачі інформації в технічних системах, таких, як телеграф, радіо, телебачення або ЕОМ. У її джерел (наприкінці 40-х років ХХ ст.) стояли Клод Шеннон і Норберт Вінер. У даній теорії було запропоновано розглядати комунікацію як систему, що складається з елементів, які знаходяться один з одним у певних відносинах. Основні елементи системи інформаційної комунікації одержали таку характеристику:

1-й — джерело інформації, яке виробляє первісну інформацію або «повідомлення», що має бути передане;

2-й — передавач, який кодує (або моделює) цю інформацію у форму, що підходить для каналу передачі;

3-й — канал, по якому кодована інформація (або «сигнал») передається в місце одержання. Під час передавання сигнал може бути змінений «шумом», що надходить від «джерела шуму»;

4-й — одержувач, що декодує (або перемодулює) отриманий сигнал, щоб відкрити первісне повідомлення;

5-й — кінцева мета передачі інформації.

Ця схема комунікації (передачі інформації) стала основою для всіх наступних розробок структури системи інформаційної комунікації в тій або іншій сфері. Залежно від об'єкта вивчення в ній деталізувалися або виключалися окремі елементи, але загальна їхня характеристика відповідала наведеній схемі.

Подальший розвиток теорії інформаційної комунікації був спрямований на вивчення особливостей кожного з її видів. Зокрема — особливостей соціальної інформаційної комунікації. Однак назва «теорія соціальної інформаційної комунікації» часто замінювалася скороченою: «теорія комунікації». Таким чином відбувалася підміна поняття «соціальна інформаційна комунікація» поняттям «соціальна комунікація» (чи «соціальні комунікації») або скороченим «комунікація».

Наразі праці, присвячені теорії соціальної інформаційної комунікації, називають «соціальні комунікації» або «основи теорії

комунікації» тощо [2; 4; 5]. Знайомство з їхнім змістом дає підстави стверджувати, що присвячені вони не взагалі комунікації і навіть не всім соціальним комунікаціям, а саме теорії соціальної інформаційної комунікації.

Сформувалися певні погляди на структуру соціальної інформаційної комунікації, що знайшли втілення у відомих схемах. Це, перш за все, найпростіша схема, що складається з 3-х елементів: комуніканта, реципієнта і каналу комунікації, тобто зв'язку між ними [4].

Найголовніші з перелічених назв елементів комунікації: комунікант і реципієнт. Деякі автори передавача інформації називають комунікатором, а одержувача — комунікантом [6]; інші обох називають комунікаторами чи комунікантами [5]. На наш погляд, доречно дотримуватися єдиної термінології, яка вже є традиційною, тобто виділяти комуніканта і реципієнта, а за необхідності обох, а також інших учасників комунікації — посередників — називати комунікаторами.

Повідомлення, що передається в процесі інформаційної комунікації, називають комунікатом [7]. Недоречно останній термін застосовувати по відношенню до реципієнта, як це трапляється у деяких авторів [3].

Соціальна інформаційна комунікація (далі — СІК) є найбільш дослідженим видом комунікації. У процесі СІК повідомлення передається між людьми, тобто між суб'єктами. Іноді комунікант не присутній фізично перед реципієнтом в ході комунікації; тоді зв'язок між ними здійснюється опосередковано, наприклад, через документ, автор якого фіксує інформацію в документі, а одержувач отримує інформацію шляхом декодування використаних для фіксації інформації знаків. Тоді для споживача інформації канал комунікації (документ) уявляється як комунікант, тобто як джерело інформації, або як комунікат, тобто передане повідомлення.

СІК має певну цілеспрямованість: комунікант хоче передати, а реципієнт отримати певні знання, дані, відомості про факти чи ідеї тощо. Тому СІК — це «цілеспрямована взаємодія двох суб'єктів» [4, с.16]. Однак СІК не завжди є «опосередкованою взаємодією», тому що вона може відбуватися без посередника, навіть такого, як документ.

Різновидом СІК є автокомунікація, або внутрішньоособистісна комунікація, яка відбувається як прихований чи явний діалог із самим собою, тобто суб'єкт комунікації — один і той самий, він є і комунікантом, і реципієнтом. Автокомунікація теж може бути документальною (у вигляді, наприклад, щоденника) чи ні.

А. В. Соколов розрізняє види СІК залежно від кількісної характеристики комунікаторів:

- 1) мікрокомунікація;
- 2) мідікомунікація;
- 3) макрокомунікація.

За його визначенням, мікрокомунікація відбувається між окремими особами; мідікомунікація — між соціальними групами; макрокомунікація — між певними суспільствами, державами, народами [4, с. 40–51].

Інший поділ СІК на види відповідно до характеристики реципієнтів передбачає виділення виду масової комунікації — як передачу повідомлення великій кількості людей (масовій аудиторії); або реципієнтам, неоднорідним за індивідуальними характеристиками [8, с. 191–200]. В. О. Ільганаєва визначає масову комунікацію як «одночасний вплив на великі гетерогенні аудиторії певних символів, що передаються безособовими засобами через організоване джерело, для якого члени аудиторії є анонімними» [3, с.191].

Які види СІК слід виділити поряд з масовою? Це питання лишається дискусійним. Різні автори виділяли:

- спеціальну комунікацію (що спрямована на окремі соціальні групи);

- міжособистісну комунікацію (що спрямована на окрему особу);
- внутрішньоособистісну комунікацію (чи автокомунікацію).
- Іноді масовій комунікації протиставляють спеціальну, яку поділяють на підвиди:
  - наукову;
  - комерційну;
  - професійну.

Перелік цих видів (чи підвидів) СІК не визначений точно. Не ясно навіть, чи можна наукову комунікацію протиставляти масовій, тому що наукова інформація, що передається у виданнях, адресується «великій кількості людей» або «великій гетерогенній аудиторії» і така комунікація має всі інші характеристики, притаманні масовій комунікації.

Інші автори протиставляють масовій комунікації:

- комунікацію середнього рівня (в межах соціальних груп та організацій);
- локальну (внутрішньосімейну);
- міжособистісну (між окремими особами);
- внутрішньоособистісну [5].

За іншими ознаками соціальна інформаційна комунікація може бути:

За наявністю посередників	1. Безпосередня (пряма); 2. Опосередкована.
За ступенем активності комунікаторів	1. Активна; 2. Пасивна
За наявністю попереднього плану (організованістю)	1. Випадкова; 2. Організована
За напрямом комунікації	1. Горизонтальна; 2. Вертикальна
За напрямом руху інформації	1. Низхідна; 2. Висхідна

За характером знаків	1. Вербальна; 2. Невербальна
За наявністю формальних умов комунікації	1. Формальна; 2. Неформальна
За характером проведення комунікації	1. Приватна; 2. Публічна
За способом передавання інформації	1. Усна; 2. Письмова
За характеристикою напряду комунікації (чи її аудиторією)	1. Аксіальна; 2. Ретіальна
За способом (каналом) отримання інформації	1. Візуальна; 2. Аудіальна; 3. Аудіовізуальна
За наявністю зворотного зв'язку	1. Комунікація, що має зворотний зв'язок; 2. Комунікація, що не має зворотного зв'язку
За наявністю документа як способу комунікації	1. Документальна; 2. Недокументальна

Деякі автори вважають зворотний зв'язок обов'язковим для СІК. На наш погляд, обов'язковим він є тільки для певних різновидів СІК. Комунікації, яка має зворотний зв'язок, можна протиставити, за дихотомічним принципом класифікації, інший вид комунікації — яка не має зворотного зв'язку. Елементарна (проста) комунікація завжди спрямована в один бік, від відправника до одержувача комуніката. Зворотна реакція — зворотний зв'язок — характерна і обов'язкова лише для комунікаційних процесів, що мають завдання управління, тому що управління передбачає не один комунікаційний акт, а їх ланцюг, і кожний наступний має враховувати ефективність чи неефективність попереднього.

Зворотний зв'язок в СІК (від реципієнта до комуніканта) повинен дати оцінку наданої інформації, а також шляху (способу) її передачі. Не кожна комунікація має такий зв'язок, але його наявність дає можливість значно підвищити ефективність комунікації через вдосконалення повідомлень і каналу комунікації, усунення чи послаблення дії можливого джерела шуму відповідно до зауважень та побажань реципієнта.

Іноді словом «комунікація» позначають саме і тільки процес спілкування. На наш погляд, спілкування — це різновид СІК, у якому комунікатори послідовно міняються ролями. Інакше кажучи, спілкування обов'язково передбачає зворотний зв'язок від реципієнта до комуніканта, а комунікація взагалі не завжди має такий зв'язок.

Інший різновид такої комунікації, що має зворотний зв'язок, передбачає, що зворотний зв'язок забезпечується спеціально розробленими способами і засобами. Наприклад, через опитування аудиторії; через реакцію аудиторії на запитання, поставлені заздалегідь; через «листи в редакцію»; через рецензії на видання тощо.

Але не можна стверджувати, що кожна комунікація має (чи повинна мати) зворотний зв'язок. Реакція на повідомлення може бути дуже повільною, і тоді відповідь отримує вже не автор, а суспільство загалом, причому ця відповідь може бути дуже замаскованою.

Наведений перелік ознак і видів СІК може бути продовжений за необхідності. Вважаємо, що види комунікації, що виділяються за різними ознаками, не залежать напряму один від одного, хоча деякі зв'язки можна визначити. Наприклад, вербальна комунікація може бути як аудіальною, так і візуальною (у вигляді письмового тексту), і аудіовізуальною (при сполученні різних каналів отримання інформації). А от формальна комунікація частіше за все є організованою, тобто ці види комунікації, що виділяються за різними ознаками, в реальності тісно пов'язані.

Деякі зв'язки між видами комунікації вважаються обов'язковими, але це не так. Наприклад, письмова комунікація не завжди є документальною, бо вона можлива і в той час, коли знаки письма не закріплюються на матеріальному носії (наприклад, на шкільній дошці). З іншого боку, усна комунікація не завжди є недокументальною, тому що усне повідомлення може бути зафіксоване як документ в аудіальній формі у вигляді фонозапису. Формальна комунікація не завжди є документальною, тому що вона може здійснюватися за допомогою інших засобів (наприклад, через конференцію). А неформальна комунікація може бути як недокументальною, так і документальною (наприклад, через особисте листування).

Враховуючи незалежність всіх перелічених ознак поділу комунікації на види, можна передбачити, що документальна комунікація може поділятися на види такі самі, як і СІК взагалі. Висловлені думки спрямовані на те, щоб розв'язати певні дискусійні питання і однозначно використовувати терміни і поняття, що стосуються документальної комунікації.

Список використаної літератури

1. Коршунов О. П. Еще раз о терминологии // Библиография. 1999. № 5. С. 156–157.

2. Василик М. А. Наука о коммуникации или теория коммуникации? К проблеме теоретической идентификации // Актуальные проблемы теории коммуникации : сб. науч. тр. Санкт-Петербург : Изд-во СПбГПУ, 2004. С. 4–11.

3. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : слов.-справочник / авт.-сост. В. А. Ильганаева. Харьков : КП «Гор. типогр.», 2009. 391 с.

4. Соколов А. В. Социальные коммуникации : учеб.-метод. пособие. Ч. 1. Москва : Профиздат, 2001. 222 с. (Современная библиотека ; вып. 16).

5. Шарков Ф. И. Основы теории коммуникации : учеб. для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по спец. 350400 «Связи с общественностью». Москва : ИД «Социальные отношения», 2003. 245 с.

6. Бориснёв С. В. Социология коммуникации : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений. Москва : Юнити, 2003. 270 с.

7. Воборжил Л. Договор как коммуникат // ROSSICA OLOMUCENSIA XLII (za rok 2003) 1. část / Univerzita Palackeho v Olomouci ; Vykonny redaktor doc. PhDr. Zdeněk Pechal, CSc. Olomouc, 2004. S. 73–78; То же [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/AUPO_Rossica_Olomucensia_XLII_1_dil.pdf (23.04.10).

8. Партико З. В. Теорія масової інформації та комунікації : навч. посіб. Львів : Афіша, 2008. 290 с.

ДОКУМЕНТОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ НАУКИ ПРО ДОКУМЕНТ¹

Швецова-Водка Г. М.

У кінці ХХ — на початку ХХІ ст. в Україні відбувається бурхливий розвиток науки про документ. У 90-і роки минулого століття вона дістала назву «документознавство». З такою назвою була сформована спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність», введена відповідна навчальна дисципліна, опублікований підручник Н. М. Кушнарєнко і низка навчальних по-

---

¹ Вперше опубліковано: Швецова-Водка Г. М. Документологічна концепція науки про документ // Сучасні наукові парадигми мови, літератури, юридичної лінгвістики та документознавства : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 200-річчю від дня народж. Тараса Шевченка (Луганськ., 24 квіт. 2014 року) / Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідорєнка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідорєнка, 2014. С. 49–51.

сібників. Проте, незважаючи на офіційне визнання як наукової дисципліни, так і навчальної спеціальності, зміст документознавства, подальші шляхи його розвитку і напрями підготовки фахівців викликають дискусії.

Останнім часом у професійному співтоваристві активно обговорюються можливості подальшого розвитку науки під назвою «документологія». Документологічна концепція науки про документ не є новою. Вона виникла ще на початку ХХ ст. Її зв'язують з ім'ям засновника наукового і практичного напрямку під назвою «документація» — бельгійського вченого Поля Отле. Під час формування цього напрямку П. Отле пропонував різні його назви, у тому числі для наукових досліджень — бібліологія або документологія. Проте у той час найбільшого визнання дістала назва «документація», яка означала як практичну діяльність щодо створення, обробки і використання документів, так і наукові дослідження цієї галузі.

Назва «документознавство» стало застосовуватися пізніше, в 60-і рр. ХХ ст., передусім викладачами Московського державного історико-архівного інституту, для науки, яка досліджувала переважно управлінські документи, що створюються в межах адміністративного діловодства, а після свого використання потрапляють на архівне зберігання. Проте в документознавстві поступово формувалася також загальна теорія документа, що і послужило основою розширення меж традиційного документознавства і формування його новітньої версії в 90-і рр. ХХ ст.

Тепер цю новітню версію пропонується називати документологією. Сформувалися певні відмінні риси документологічної концепції науки про документ. Охарактеризуємо деякі з них.

Серед основних — визнання широкого значення поняття «документ», яке можна застосовувати не лише для діловодних, службових документів, але і для будь-якого явища інформаційно-комунікаційної сфери діяльності суспільства, що забезпечує фік-

сацію і збереження соціальної інформації з метою її передачі в соціальному комунікаційно-інформаційному процесі. За один з видів документа визнається книга, яка трактується також в широкому значенні, як будь-який опублікований документ.

Іншою найважливішою відмінною рисою документології є наявність різних значень поняття «документ» і залежність його трактування від сфери виникнення і застосування документа. Відмінності в тлумаченні поняття «документ» пояснюються не лише різним підходом до визначення матеріальної і знакової характеристик документа, але й традиційними визначеннями функціональних особливостей документа в сферах правових відносин та історичних досліджень.

При всіх відмінностях трактувань поняття «документ», для документології характерне прагнення знайти методологічну основу для визначення «документа». Такою основою став в 70–80-і рр. ХХ ст. інформаційний підхід, а пізніше — соціально-комунікаційний підхід.

Враховуючи соціальну природу документа, документологія надає велике значення вивченню і визначенню функцій, властивостей, ознак документа. Частина з них виводиться індуктивним шляхом, на підставі спостережень за явищами, визнаними як документи, частина — виходячи з методологічного обґрунтування поняття «документ». Питання про функції і властивості документа, необхідні і достатні для його ідентифікації, залишається одним з найбільш дискусійних.

Останніми роками велика увага приділяється аналізу різних складових документа (не лише інформаційної та матеріальної). Значний внесок у вирішення цього питання належить Ю. М. Столярову. Нині він виділяє вісім складових документа, більшість з яких отримали нові, оригінальні назви: перцептивна, номинативна, матеріальна, сигнативна, семантивна, синтактивна, темпоральна, прагмативна.

Особливості прояву кожної із складових документа служать підставою для класифікації документа за різними ознаками та визначення відповідних видів. Загальноприйнятою стала багатоаспектна фасетна видова класифікація документа, що дозволяє краще зрозуміти причини тих або інших відмінностей в документах різних видів.

Для документологічної концепції науки про документ характерне формування різних наукових підходів, урахування вимог, що висувають до документів у різних сферах діяльності і різними науками. Окрім загальної теорії документа, званої іноді загальним документознавством, формується спеціальне документознавство, присвячене окремим видам документа. У рамках загальної науки про документ знаходять своє місце як традиційне управлінське документознавство, так і новаторське електронне документознавство, а також будь-які можливі напрями документознавчих досліджень.

Розвиток документології пов'язаний з активізацією термінологічних пошуків. Для багатьох нових явищ потрібні нові терміни. Крім того, уточнюються значення вже відомих термінів, відбувається їх диференціація. Оновлення наукової термінології поєднується з одночасною її уніфікацією і стандартизацією. В той же час з багатьох термінологічних питань поки що не вдається досягти згоди і домогтися одноманітності застосування тих або інших термінів.

Документологічні дослідження пов'язані також з пошуком місця науки про документ в класифікаціях наукового знання, в системі наукових і навчальних дисциплін.

Усі перераховані аспекти документологічної концепції науки про документ нині є об'єктом активного обговорення в наукових колах, що дає надію на подальший розвиток документології.

Список використаної літератури

1. Бездрабко В. В. Документознавство в Україні: інституалізація та сучасний розвиток : [монографія]. Київ, 2009. 716 с.
2. Кушнарченко Н. М. Новий етап інституалізації науки про документ // Студії з арх. справи та документознавства / Укр. наук.-дослід. ін-т арх. справи та документознавства. 2004. Т. 12. С. 126–130.
3. Палеха Ю. І. Документологія як синергетична дисципліна // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 21–23 трав. 2007 р. / Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв, Ін-т держ. упр. та інформ. діяльності. Київ, 2007. С. 7–11.
4. Слободяник М. С. Документологія : Зміст. Перспективи // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2004. № 4. С. 4–9.
5. Соколов А. В. Документология как метатеория документной коммуникации // Книга : исслед. и материалы. М., 2009. Сб. 91, вып. 1/2. С. 43–49.
6. Столяров Ю. Н. Признание термина «документология» как способ преодоления полисемии, или чем документоведение отличается от ... документоведения // Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань : матеріали міжнар. наук. конф., 26–27 лют. 2009 р. / Харків. держ. акад. культури, Акад. мистецтв України, Ін-т культурології. У 2-х ч. Харків : ХДАК, 2009. Ч. 1. С. 25–29.

НАУКА ПРО КНИГУ В СВІТЛІ ДОКУМЕНТОЛОГІЇ¹

Швецова-Водка Галина

Наука про книгу (книжкову справу, книжкову культуру) має глибоке історичне коріння, пов'язане з виникненням письмової культури людства, розвитком способів соціальної комунікації, постановкою завдань збереження культурної спадщини і передачі його майбутнім поколінням. Загальновизнаний зв'язок бібліології і бібліографії. Часто бібліологічні (книгознавчі) дослідження виникали як основа для вирішення завдань створення бібліографічного репертуару (коли треба було уточнити, що є об'єктом бібліографічного обліку). Ретроспективні бібліографічні посібники, в свою чергу, ставали фундаментом для дослідження історії книги.

Історичні коріння спорідненості бібліології і документології найбільш виразно виявилися в дослідженнях бельгійського вченого Поля Отле (1868–1944), присвячених створенню всесвітнього бібліографічного репертуару і обґрунтуванню нового наукового напрямку, який в результаті було названо документацією. Відомо, що наукові дослідження в галузі документації П. Отле називав або документологією, або бібліологією, вживаючи ці поняття як синоніми, оскільки основою його теорії було ототожнення понять книги і документа. Незважаючи на таке ототожнення, найбільш відповідним широкому розумінню «матеріалізованої пам'яті людства» було визнано поняття «документ».

Складні, неоднозначні шляхи розвитку науки про документ і науки про книгу в 30-і рр. ХХ ст. призвели до їх роздільного існування. Наука про документ розвивалася у рамках «докумен-

---

¹ Вперше опубліковано: Швецова-Водка Г. Наука про книгу в світлі документології // Звітна наук. конф. викладачів, аспірантів, співроб. і студ. РДГУ, 16 берез. 2014 р. Секція «Актуал. пробл. бібліотекознавства і бібліогр.» / РДГУ. Рівне : РДГУ, 2014. С. 3–4.

тації», пізніше — «інформаційної науки», «інформатики». Особливим напрямом стало документознавство, яке в трактуванні учених з Історико-архівного інституту об'єктом своїх досліджень обрало переважно ті документи, які потрапляють на архівне зберігання, пройшовши стадію активного існування у формі діловодних (управлінських) документів або документів особистого походження.

Книгознавство як комплексна наука про книгу і книжкову справу відродилося в СРСР у 50-і рр. ХХ ст. У той час його головне завдання вбачалося в підвищенні авторитету власне книгознавчих досліджень, у формуванні єдиного наукового напрямку і об'єднанні різноспрямованих досліджень книги і книжкової справи. Подальший розвиток книгознавства показав обґрунтованість і практичну ефективність розвитку окремих книгознавчих дисциплін у складі комплексної науки.

У 70-і рр. ХХ ст. науковці визнають необхідність зв'язку традиційних книгознавчих дисциплін — бібліографознавства і бібліотекознавства — з наукою про документ, роль якої виконувала в той період інформатика. Проте в той час інформатика, націлена на дослідження тільки науково-інформаційної діяльності, не могла забезпечити методологічну базу для розгляду документа взагалі, тобто будь-якого документа, що потрапляє на зберігання в бібліотеку і потребує бібліографічного відображення, незалежно від його конкретного цільового призначення і змісту.

Методологічним проривом в розвитку науки про документ стало формування в 90-і рр. ХХ ст. так званої «новітньої концепції» документознавства, яка на відміну від «традиційного» (управлінського, діловодно-архівного) документознавства визнала книгу за документ. На перший план висунулися проблеми визначення документа, вивчення функцій документа, класифікації документа, співвідношення документа і книги. В результаті розвитку відповідних досліджень сформувалася наукова дисципліна,

яку, з урахуванням історичного коріння, було запропоновано називати документологією [1].

Однією з актуальних проблем документології є визначення її структури і місця в системі наукового знання. Пропозиція Ю. М. Столярова полягає в тому, що документологію слід визначити як загальну теорію документа, яка «розробляє загальні принципи, загальні вимоги до документів, загальні закономірності їх створення і циркуляції в суспільстві» [2, с. 22]. На мою думку, такі завдання стоять перед загальною теорією документології, а останню в цілому можна представити як цикл наук про документ, а не окрему наукову дисципліну. У складі цього циклу має бути і бібліологія (наука про книгу, книжкову справу, книжкову культуру), яка, в свою чергу, є циклом наук, що вивчають різні етапи створення і функціонування книги в суспільстві.

Склад бібліології багато в чому традиційний, заснований на характеристиці книгознавства як комплексної науки. Враховуючи той факт, що останніми роками книгознавство все більше трактується як наука, що вивчає тільки процеси книговиробництва і книжкової торгівлі, виникає необхідність повернення до історичної назви комплексної науки про книгу і книжкову культуру — бібліології. Представлення бібліології у складі документології дозволить у вирішенні багатьох питань спиратися на загальну теорію документології.

Список використаної літератури

1. Столяров Ю. Н. О новой научной дисциплине — документологии — и ее предмете // Информационная та культурологична освіта на зламі тисячоліть : матеріали міжнар. конф. до 70-річчя ХДАК. Харків, 1999. Ч. 2. С. 66–71.

2. Столяров Ю. Н. Документология : учеб. пособие. Орёл : Горизонт, 2013. 369 с. : ил.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ ДОКУМЕНТА¹

Швецова-Водка Г. М.

Визначення функцій документа є одним з найважливіших питань теорії документа. Насамперед визначають функції, які притаманні документу у будь-якому значенні. Такі функції називають загальними функціями документа.

Детальний огляд різних концепцій щодо визначення функцій документа зробив Є. О. Плешкевич у монографії [1, с. 193–222]. Його висновок полягає в тому, що основною функцією документа є *комунікаційна*, як функція передачі інформації в часі та просторі. Інші функції документа визначаються тим, в якій документально-інформаційній системі функціонує документ. Зокрема, це функції: правова, управлінська, обліково-статистична, культурна, історичного джерела, гносеологічна.

У підручнику, призначеному для підготовки бакалаврів із спеціальності «Бібліотечно-інформаційна діяльність», функція документа визначається як його суспільна роль, соціальне призначення, мета, завдання. Пропонується виділяти такі загальні функції документа: 1. Функція пам'яті (*меморіальна*), яка пояснюється таким чином: «закріплення, збереження і передача в часі та просторі знань, соціального досвіду і культурних традицій»; 2. *Комунікативна* функція, «яка перетворює документ у засіб спілкування автора і читача, обміну думками, вироблення колективних рішень»; 3. *Кумулятивна* функція — здатність документа

---

¹ Вперше опубліковано: Швецова-Водка Г. М. Дискусійні питання визначення функцій документа [Електронний ресурс] // Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 10 лют. 2016 р.) / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, каф. докум. комунікацій і бібл. справи. Рівне : РДГУ, 2016. С. 183–185. Режим доступу: http://library.dk.rv.ua/engine/select_konf.php (дата звернення: 28.03.16).

накопичувати, концентрувати, збирати й впорядковувати інформацію з метою її збереження для сучасного та майбутнього покоління; 4. *Інформаційна* функція, яка виявляється у здатності документа задовольняти потреби суспільства в інформації, слугувати джерелом знання; 5. *Правова* функція, яка трактується як здатність документа надавати інформацію, потрібну для доказу, підтвердження яких-небудь фактів і подій через їх закріплення в документах [2, с. 70]. У такому переліку відсутні функції пізнавальна та управлінська, які, як правило, завжди називають серед загальних функцій документа. Трамбування деяких з названих функцій у цьому підручнику відрізняється від інших джерел.

Ю. М. Столяров пропонує інші визначення функцій документа та їх послідовність. Найголовнішою, онтологічною, сутнісною функцією документа він вважає *інформаційну*, оскільки «документ був винайдений головним чином для отримання можливості зафіксувати потрібну інформацію і таким чином зберегти її в часі, а за потреби й передати в просторі» [3, с. 68]. Інші функції документа Ю. М. Столяров вважає «феноменологічними», тобто такими, в яких виявляється головна функція. Серед них *меморіальна* — функція пам'яті, тобто фіксування фактів, ідей, дій, почуттів, думок і *комунікаційна*, як можливість передати інформацію в суспільстві. Крім того, у відповідності із призначенням, документ, на думку Ю. М. Столярова, виконує функції: *прагматичну, когнітивну, впізнання, соціалізаційну, самоосвітню, управлінську, правову, науково-допоміжну*.

Інший порядок перерахування і дещо інше трактування пропонує М. С. Ларьков. Функцію документа він трактує як його цільове призначення, соціально вироблений спосіб його використання і зазначає, що функції документа визначені його суспільно-практичними цілями й завданнями. Перш за все, як головну функцію документа М. С. Ларьков виділяє *комунікаційну*, яка полягає в тому, що документ забезпечує збереження і передачу

(трансляцію) інформації в соціальному просторі і часі. У такому трактуванні комунікаційна функція охоплює і меморіальну, і комунікативну, і інформаційну функції з попередніх переліків. Другою загальною функцією документа, за М. С. Ларьковим, є *регулятивна*, яка тісно пов'язана з комунікаційною і полягає у комунікаційному впливі на реципієнтів, на їх ціннісні орієнтації та поведінку. Спеціальними чи прикладними тут названо функції управлінську, правову, обліку (статистичну), функцію історичного джерела, пізнавальну (когнітивну), освітню (навчально-виховну), політичну, ідеологічну, художньо-естетичну, дозвіллеву (релаксаційну), товарну [4, с. 48–55].

Наведені визначення загальних функцій документа показують, що єдності думок поки що не досягнуто. Разом з тим вагомим аргументів, які б заперечували існування функцій, визначених нами [5, с. 83–97], не висловлено. Тому вважаємо обґрунтованим такий перелік загальних функцій документа: соціально-комунікаційно-інформаційна, фіксації інформації, збереження інформації, пізнавальна, свідчення, меморіальна, культурна, управлінська.

Список використаної літератури

1. Плешкевич Е. А. Документальный подход в библиотековедении и библиографоведении: этапы формирования и направления развития. Москва : Пашков дом, 2012. 307 с.

2. Гордукалова Г. Ф., Захарчук Т. В., Плешкевич Е. А. Документоведение. Ч. 1. Общее документоведение : учебник / науч. ред. Г. В. Михеева. Санкт-Петербург : Профессия, 2013. 319 с.

3. Столяров Ю. Н. Документология : учеб. пособие. Орёл : Горизонт, 2013. 369 с. : ил.

4. Ларьков Н. С. Документоведение : учебник. Изд. 3-е, переработ. и доп. Москва : Проспект, 2016. 412 с.

5. Швецова-Водка Г. М. Загальна теорія документа і книги. Київ : Знання, 2014. 405 с. : іл.

БІБЛІОСФЕРА ТА ЇЇ ФУНКЦІЇ¹

Швецова-Водка Галина

Останнім часом значно активізувалося обговорення функцій бібліотек, бібліографії, книги, документа. Новим словом у тривалій дискусії можна вважати виступ А. В. Соколова, в якому зроблена спроба порівняльного аналізу теоретичної, технологічної і соціологічної інтерпретації загальнонаукової категорії «функція» і функціонального підходу в бібліотекознавстві, бібліографознавстві, книгознавстві [9]. А. В. Соколов пропонує серед соціальних функцій бібліотеки, бібліографії, книговидавничої та книготоргівельної справи розрізняти функції сутнісні і прикладні, а серед перших — родові, притаманні всім соціальним інститутам бібліосфери, і видові, що характеризують особливості кожного соціального інституту. Стаття А. В. Соколова викликає особливий інтерес у зв'язку з висуненням і активним використанням поняття «бібліосфера».

А. В. Соколов доводить спільність родових сутнісних функцій бібліотечного, бібліографічного, книговидавничого і книготорговельного соціальних інститутів, а також феномену книги. Ці соціальні інститути, що знаходяться, на думку автора, в «просторі книги», він пропонує називати «бібліосферою». Новий термін приваблює своєю зовнішньою компактністю і змістовою широтою. Він дійсно здатний охопити всі явища, пов'язані зі створенням, поширенням, використанням книг у суспільстві.

За своєю суттю поняття «бібліосфера» близько до поняття «книжкова справа», що застосовувалося раніше [2]. У концепції А. І. Барсука поняття «книжкова справа» охоплювало всі соці-

---

¹ Вперше опубліковано: Швецова-Водка Г. Бібліосфера та її функції // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Фак. держ. упр. і права, Каф. документознавства та інформ. діяльності. Київ : Четверта хвиля, 2016. Вип. 9. С. 87–92.

альні інститути, що займаються практичною діяльністю, пов'язаною із створенням, поширенням, використанням книг, на відміну від сфери наукової діяльності, зайнятої усвідомленням і узагальненням результатів практики, яка називалася книгознавством [1, с. 28–29]. У зв'язку із зміною трактування поняття «книжкова справа», що спостерігається останнім часом у багатьох випадках, його звуженням до процесів книговидання і книжкової торгівлі, виникає потреба в новому понятті і терміні, який би охопив усі процеси створення, поширення, використання книг у суспільстві. Цим терміном може бути «бібліосфера».

Бібліосфера — це та сфера діяльності, яка забезпечує створення і функціонування книги в суспільстві. Вона охоплює як діяльність соціальних інститутів, присвячених створенню, поширенню, використанню книги, так і соціальних суб'єктів, що створюють книги (починаючи з автора) і що сприймають інформацію, яка міститься в книгах, тобто читачів (чи, в узагальненому формулюванні, споживачів інформації). Саме бібліосфера забезпечує формування і функціонування книжкової культури. Термін «бібліосфера» аналогічний вживаному М. В. Рацем словосполученню «сфера книги» [8, с. 481–483], але є більш практичним завдяки своїй компактній формі.

Розмову про соціальні функції бібліосфери слід було б почати з функцій книги, а визнаючи книгу різновидом документа — з функцій документа. Питання щодо функцій документа є дискусійним. Декілька авторів головною функцією документа вважають комунікаційну (М. С. Ларьков [6, с. 48], Є. О. Плешкевич [7, с. 193]); Ю. М. Столяров сутнісною функцією документа називає інформаційну [11, с. 68]. Вважаю, що протиріччя в даному випадку не суттєве, оскільки і комунікаційна, і інформаційна функції трактуються цими авторами як фіксація (збереження) і передача інформації в суспільстві, в соціальному часі і просторі. Враховуючи двосдиний (комунікаційно-інформаційний) характер цієї

функції та її зв'язок із процесом соціальної інформаційної комунікації, мною запропоновано назвати цю функцію «соціально-комунікаційно-інформаційною». Критичні зауваження опонентів торкалися не суті, а словесного формулювання цієї функції, її «громіздки». На жаль, поділ запропонованого терміна на складові частини призводить до невиправданого виділення на перше місце однієї з його частин. Адекватної заміни терміна «соціально-комунікаційно-інформаційна функція» досі не знайдено.

Порівняння функцій документа і книги показало, що книзі властиві всі функції, що виділяються у документа, у тому числі головна — соціально-комунікаційно-інформаційна. Деякі автори називали цю функцію комунікативною, що невірно, тому що назва «комунікативна» відображає лише роль явища в процесі спілкування, яке є одним із видів соціальної інформаційної комунікації. Процес спілкування є обопільним, тобто комунікант і реципієнт обидва по чергово надсилають і отримують інформацію. У інших видах комунікації відбувається лише передача інформації від комуніканта до реципієнта, а передачі інформації у зворотному напрямку, у відповідь, тобто спілкування, немає. Саме так, тобто в одному напрямку, відбувається комунікація між автором і читачем книги. Зворотний напрямок комунікації зветься «зворотний зв'язок», але між читачем і автором книги він можливий далеко не завжди і вже через інші засоби і канали комунікації. Отже, називати головну функцію книги «комунікативною» недоцільно. Це функція комунікаційна, точніше — соціально-комунікаційно-інформаційна. Назву «комунікативна» з тих самих міркувань не варто використовувати відносно головної функції бібліотеки і бібліографії.

У характеристиці властивостей книги А. В. Соколов використовує термін «комунікабельність» і трактує його як «тиражування і передача у просторі та часі духовних сенсів (думок) — результатів духовної діяльності авторів у вигляді знань, умінь, емоцій,

бажань, фантазій, які вони хочуть оприлюднити». Зазначені властивості, безумовно, притаманні книзі, але термін, обраний для їх позначення, невдалий. На мій погляд, термін «комунікабельність» має інше значення: здатність до спілкування, товариськість (порівняйте: «читабельний» — такий, що може бути прочитаним; «читабельність тексту» — його здатність бути прочитаним).

Розглянувши функції бібліотеки, що виділяються різними авторами, А. В. Соколов відзначає: «Таких функцій всього п'ять, вони мають приблизно рівну частотність: кумулятивна — формування документних фондів; комунікативна — надання документів і усне спілкування; меморіальна — зберігання соціальної пам'яті; інформаційна — повідомлення про документи в бібліотеці або поза нею; аксіологічна — ціннісно-орієнтаційна дія на читача».

У міркуваннях про сутнісну функцію бібліотеки в статті А. В. Соколова, на мій погляд, не враховано місце бібліотеки в соціальній інформаційно-комунікаційній системі. Вважаю, що основна, сутнісна функція бібліотеки — соціально-комунікаційно-інформаційна. Інформаційну і комунікаційну функції недоцільно виділяти окремо, їх можна врахувати як підфункції в характеристиці головної функції бібліотеки. Назву функції «комунікаційна» не можна замінювати на «комунікативна»; остання стосується лише спілкування, що може відбуватися в бібліотеці. Не можна трактувати інформаційну функцію бібліотеки тільки як повідомлення про документи в бібліотеці або поза нею, тим більше як інформування тільки про нові документи. Надання документів — це теж виконання інформаційної функції (як передачі інформації від її автора споживачеві).

А. В. Соколов відзначає, що перелічені функції бібліотеки взаємопов'язані і припускають одна одну. Отже, можна інтегрувати зазначені сутнісні функції в єдину — інтегральну, яку відомий бібліотекознавець Ю. М. Столяров назвав «емержентною» і «документно-комунікаційною», що є актом комунікації між

бібліотечним фондом і контингентом користувачів [12]. Підтримую думку про інтегральну, емерджентну функцію, проте хочу зазначити, що акт комунікації в бібліотеці здійснюється не між бібліотечним фондом і контингентом користувачів, а між сукупним соціальним суб'єктом — суспільством в особі авторів документів і соціальним суб'єктом — одержувачами (споживачами) інформації, що міститься в документах.

Бібліотека — це передусім термінальна документальна комунікаційна система (ДКС) [10, с. 44]. Характеристика бібліотеки як ДКС дозволяє вважати видовою функцією бібліотеки кумулятивну, яка полягає у формуванні документних фондів. Однак, можливо, точніше було б назвати видову функцію бібліотеки так само, як зветься відповідна ДКС, тобто — термінальна. Кумулятивна функція характерна саме для фонда, тому що він збирає, накопичує документи. А бібліотека — це не тільки бібліотечний фонд. Як і будь-який термінал, бібліотека — це кінцева частина системи (у даному випадку системи документальної комунікації), яка забезпечує її зв'язок із зовнішнім середовищем [13]. Комунікативну функцію бібліотека теж виконує, але в специфічному відношенні, пов'язаному з книгою-документом лише опосередковано (спілкування з приводу книги), організовуючи спілкування читачів — користувачів бібліотеки — між собою, з авторами книг і з бібліотекарями.

У діяльності книговидавництва і книжкової торгівлі А. В. Соколов бачить ті ж родові сутнісні функції, що і в книзі і бібліотечній діяльності, і з цим не можна не погодитися. Але які? «Меморіальна, комунікативна, інформаційна, аксіологічна» — хіба вони є сутнісними функціями книговидання і книжкової торгівлі? Інша річ — соціально-комунікаційно-інформаційна функція, як забезпечення передачі інформації в процесі соціальної комунікації. Хіба не в цьому мета книговидання і книгорозповсюдження? Це і є їх сутнісна родова функція. Відносно визначення видових сутнісних функцій цих соціальних інститутів можна по-

годитися з А. В. Соколовим: видавничому інституту (книгодрукуванню) властива виробнича функція (тиражування книг), а книготорговельному інституту — торговельна функція, або функція отримання комерційного прибутку. З іншого боку, використовуючи термінологію документології, видавництво слід вважати генеративною ДКС (тобто документально-комунікаційною системою, спрямованою на створення інформації в документальній формі), а книжкову торгівлю — транзитною ДКС (спрямованою на передачу, трансляцію інформації в суспільстві). Відповідно, можна сказати, що книговидавництво виконує генеративну функцію, а книжкова торгівля — транзитну. Назва функції «виробнича» не є вдалою, оскільки виробництвом можна вважати діяльність й інших соціальних інститутів (наприклад, І. О. Давидова говорить про бібліотечне виробництво) [4].

Особливої уваги потребує аналіз функцій бібліографії. Розглядаючи функціональний підхід в бібліографознавстві, А. В. Соколов непомітно переходить від визначення функцій бібліографічної інформації (БІ) до функцій бібліографії. Потрібно було б показати їх відмінності або довести ідентичність.

Три основні функції БІ, виділені О. П. Коршуновим, — пошукова, комунікативна і оціночна [5] — безумовно, пройшли перевірку часом і утвердилися в теорії бібліографії. Проте їх назви, як відзначалося багатьма вченими, не зовсім відповідають їх значенням. Зокрема, пошукова функція БІ — це, по суті, ідентифікативна функція, забезпечення впізнання документа за формально-видавничими ознаками, яка таким чином встановлює формальні відповідності між документом і запитом споживача. Комунікативна функція БІ, за О. П. Коршуновим, — це сповіщення про зміст документа, що встановлює змістові, тобто семантичні, відповідності між документом і інформаційною потребою споживача; правильніше було б назвати її семантичною функцією. Оціночна функція БІ може бути названа аксіологічною, але вона,

швидше за все, прагмативна, тому що Бі дає оцінку документу не за його науковою і/або художньою цінністю (це завдання наукової та художньої критики), а за відповідністю інформаційній потребі і особливостям споживача інформації. [Назви функцій «семантична» і «прагмативна» запропоновані Ю. М. Столяровим по відношенню до Документа: див.11].

Враховуючи вищесказане, характеристику функцій бібліографічної діяльності в статті А. В. Соколова («А. Пошукова — бібліографічний пошук потрібних документів; В. Комунікативна — доведення до споживача відомостей про минуле, сьогодення і майбутнє документальних потоків») вважаю помилковою. Більш обгрунтованою є думка М. Г. Вохришевої, яка виділяє таку інтегральну функцію бібліографії, як «упорядкування документних масивів з метою орієнтації в них» [3, с. 21–24]. Пропоную уточнити це формулювання: основна функція бібліографії — забезпечення передачі інформації в соціальній комунікації шляхом створення вторинно-документальної інформації з метою орієнтації в документних масивах і потоках. Отже, сутнісна функція бібліографії є такою самою, як у інших соціальних інститутів бібліосфери, тобто соціально-комунікаційно-інформаційною, а її видова функція, що відрізняє бібліографію від інших соціальних інститутів, — документально-орієнтаційна.

Питання про функції бібліосфери, у тому числі всіх соціальних інститутів, що є її складовими, заслуговує на подальше обговорення і послужить становленню теорії бібліології.

Список використаної літератури

1. Барсук А. И. Библиографоведение в системе книговедческих дисциплин. Москва : Книга, 1975. 206 с.
2. Беловицкая А. А. Общее книговедение [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook011/01/index.html?part-003.htm> (дата обращения: 04.05.2016).

3. Вохрышева М. Г. Теория библиографии : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по специальности 052700 Библ.-информ. деятельность. Самара : Самар. гос. акад. культуры и искусств, 2004. 367 с.

4. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія. Харків : Харків. держ. акад. культури, 2005. 294 с.

5. Коршунов О. П., Леликова Н. К., Лиховид Т. Ф. Библиографоведение : учеб. для студентов, обучающихся по направлению подготовки 071900 «Библ.-информ. деятельность» (квалификация «бакалавр») / под общ. ред. О. П. Коршунова. Санкт-Петербург : Профессия, 2014. 267 с. (Серия «Учебник. Бакалавр библиотечно-информационной деятельности» / обществ. профессион. совет серии: Брежнева В. В. [и др.] ; отв. ред. серии Михеева Г. В.).

6. Ларьков Н. С. Документоведение : учебник. Изд. 3-е, переработ. и доп. Москва : Проспект, 2016. 412 с.

7. Плешкевич Е. А. Документальный подход в библиотековедении и библиографоведении: этапы формирования и направления развития. М.: Пашков дом, 2012. 307 с.

8. Рац М. В. К концептуальным основаниям книговедения и книжной культуры // Книга в информационном обществе : материалы тринадцатой Междунар. науч. конф. по проблемам книговедения, Москва, 28–30 апр. 2014 г. В 4-х ч. Ч. 1 / Рос. акад. наук [и др.]. Москва : Наука, 2014. С. 481–483.

9. Соколов А. В. Функции библиосферы. Часть 1 [Электронный ресурс] // Науч. и техн. б-ки. 2016. № 1. Режим доступа: <http://ellib.gpntb.ru/subscribe/index.php?journal=ntb&year=2016&num=1&art=1> (дата обращения: 04.05.2016).

10. Столяров Ю. Н. Документный ресурс : учеб. пособие для высш. учеб. заведений. Москва : Либерея-Бибинформ, 2009. 223 с. (Специальная серия «Профессиональный практикум»).

11. Столяров Ю. Н. Документология : учеб. пособие. Орёл : Горизонт, 2013. 369 с. : ил.

12. Столяров Ю. Н. О системных функциях библиотеки и их наименовании. Постановочная статья // Науч. и техн. б-ки. 2015. № 6. С. 30–43.

13. Терминал [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB> (дата обращения: 28.04.16).

БІБЛІОЛОГІЯ — КОМПЛЕКСНА НАУКА, ПРИСВЯЧЕНА КНИЖКОВІЙ КУЛЬТУРІ¹

Швецова-Водка Галина

Повертаючи книгознавству в його широкому значенні родове ім'я — бібліологія, ми повинні визнати, що контури бібліології, її цілі і завдання, загалом, добре відомі. Вони детально вивчені і розроблені під назвою комплексної наукової дисципліни «Книгознавство». Багато уваги цьому питанню приділила доктор філологічних наук, професор кафедри книгознавства і пропаганди книги Московського державного університету друку імені Івана Федорова А. О. Беловицька. Подане нею визначення книгознавства — «приведене в систему наукове знання про книгу як об'єктивне явище соціальної дійсності: про природу і сутність книги, про логічні і історичні процеси, форми і закономірності її існування, руху, розвитку і функціонування» [1; 2] — можна вважати визначенням бібліології. Встановлений А. О. Беловицькою об'єкт книгознавства — «книга в книжковій справі», «книга в її цілісності», «книга як системно впорядкована сукупність

---

¹ Вперше опубліковано: Швецова-Водка Г. М. Бібліологія — комплексна наука, присвячена книжковій культурі // Інформаційна та бібліотечно-бібліографічна діяльність: теорія, історія, практика : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, Фак. док. комунікацій та менеджменту, Каф. докум. комунікацій і бібл. справи. Рівне : РДГУ, 2016. С. 4–8.

складових її компонентів» — цілком можливо характеризувати як об'єкт бібліології. Наша відмова від застосування терміна «книгознавство» для позначення комплексної науки про книгу пояснюється дискусійністю його змісту і застосуванням, зокрема, стосовно науки про книжкову справу, обмежену тільки книговидавництвом і книжковою торгівлею [7].

Останніми роками об'єкт бібліологічних досліджень позначається поняттям «Книжкова культура». Існують різні трактування цього поняття [5]. На наш погляд, цілком прийнятним і таким, що узгоджується з традиційним розумінням об'єкта книгознавства в широкому значенні цього поняття, є визначення, запропоноване Г. М. Казаковою: «Культурологічне розуміння книжкової культури можна сформулювати таким чином: це цілісна система, що саморозвивається як частина загальної культури, яка включає: людину як об'єкта і суб'єкта культури одночасно, його специфічну діяльність з виробництва, поширення і споживання всього, пов'язаного з книгою/документом, а також багатоосновне предметне буття книги/документа — матеріальне, духовне і художньо-образне» [6]. Книжкова культура як об'єкт бібліології охоплює всі процеси людської діяльності із створення (виробництва), поширення, функціонування (вживання) книги в суспільстві. Вивчення книжкової культури з бібліологічного погляду може бути як комплексним, тобто таким, що охоплює всі процеси діяльності, пов'язані з книгою, так і частковим, присвяченим одному певному етапу в життєвому циклі книги або навіть одному частковому питанню того або іншого процесу. Крім того, бібліологічні дослідження книжкової культури можуть бути обмежені територією і часом дії.

У межах бібліології повинні виділятися і розвиватися наукові дисципліни, що вивчають конкретні процеси книговидавничої, книготоргової, бібліотечної, бібліографічної справи, їх історію, теорію, організацію і методику, і дисципліна методологічного

рівня, присвячена приведеному в систему науковому знанню про книгу, — бібліософія, що називалася раніше «Загальним книгознавством». Можлива поява нових спеціальних бібліологічних дисциплін (наприклад, книжкового пам'яткознавства), а також розвиток комплексних традиційних напрямів досліджень, таких, як читачезнавство.

Конкретні проблеми наукового і практичного характеру, котрі повинні вирішувати бібліологічні дисципліни, добре відомі і описані в численних працях.

Окрім терміна і поняття «Книжкова культура», з'явилися і активізувалися й інші терміни і поняття, що належать до сфери бібліології. Викладачі Башкирського державного педагогічного університету імені М. Акмуллы В. Л. Бенін і Р. А. Гільміянова внесли пропозицію щодо виділення нової галузі культурології, яку вони назвали бібліокультурологією: «Це комплексна наукова галузь, що вивчає найбільш загальні закономірності функціонування і розвитку книги як соціального явища» [4]. Автори вважають, що така дисципліна повинна забезпечити «зведення воєдино і перекладення результатів вивчення різних граней феномену книги (її суті, змісту, властивостей, функцій) і, по-друге, вихід на загальнометодологічний підхід, що дозволяє розглядати буття книги в часі і просторі, а також прогнозувати її розвиток в інформаційній (технотронній) цивілізації». При цьому вони не претендують на заміну термінів і понять «книгознавство» і «бібліологія», а вважають, що «бібліокультурологія створює основу для формування системи методологічного знання і методологічний апарат пізнання у рамках науки про книгу в цілому». На їх думку, бібліокультурологія виступає «за межами власне книгознавчого дослідження як універсальний методологічний підхід в пізнанні соціальної реальності, що дозволяє оцінювати можливості і перспективи розвитку книги як соціокультурного явища». У той же час конкретні завдання, які автори ставлять перед бібліокультурологією, завжди

належали до компетенції бібліології, хоча автори обмежують їх «бібліотечно-інформаційним середовищем».

А. О. Беловицька відзначає відмінності «двох форм способу комунікації — традиційної бібліокомунікації і «комп'юнікації». Комп'юнікація трактується як «комп'ютерна комунікація». Вітаючи достатньо зрозумілий термін «бібліокомунікація», ми не бачимо перешкод для введення і застосування також терміна «бібліокомп'юнікація», яким можна позначити такий різновид бібліокомунікації, як комунікація, здійснювана за допомогою електронної книги. Проте, в трактуванні А. О. Беловицької комп'юнікація протиставляється бібліокомунікації, оскільки автор не визнає існування електронної книги до тих пір, поки не будуть комп'ютеризовані всі процеси функціонування книги [3].

Дослідження сутності книги, проведене А. О. Беловицькою, допомогло розкрити її комунікаційно-інформаційну природу, її роль у формуванні суспільної свідомості, її спорідненість з документом. Проте відповіді на питання «що є книга як різновид документа і що таке книжкова справа відносно до книги як різновиду документа», так і не зроблено. Тим часом такі бібліологічні дисципліни, як бібліотекознавство і бібліографознавство, все більше застосовують документологічні підходи і методи для дослідження, висвітлення і розв'язання проблем бібліотечної справи і бібліографії, і це свідчить про актуальність і необхідність вирішення загальнометодологічних проблем бібліології, з'ясування її суті у світлі метадисциплінарного методологічного знання.

Список використаної літератури

1. Беловицкая А. А. Книговедение и смежные дисциплины // Известия высш. учеб. заведений. Пробл. полигр. и изд. дела / Моск. гос. ун-т печати им. Ивана Федорова. 2012. № 2. С. 113–119.
2. Беловицкая А. А. Общее книговедение [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook011/01/index.html?part-003.htm> (дата обращения: 03.08.15).

3. Беловицкая А. А. Современное книговедение и его актуальные проблемы // Известия высш. учеб. заведений. Пробл. полигр. и изд. дела / Моск. гос. ун-т печати им. Ивана Федорова. 2012. № 1. С. 52–61.

4. Бенин В.Л., Гильмиянова Р.А. Сущность и содержание библиокультурологии [Электронный ресурс] // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов : Грамота, 2015. № 8 (58): в 3-х ч. Часть 3. С. 28–30. Режим доступа: www.gramota.net/materials/3/2015/8-3/ (дата обращения: 03.08.15).

5. Васильев В. И. К постановке вопроса об определении понятия «книжная культура» [Электронный ресурс] // Науч. книга. 2002. № 3. Режим доступа: http://www.naukaran.ru/sb/2002_3/index.shtml (дата обращения: 03.08.15).

6. Казакова Г. М. О содержании и качественных границах понятия книжной культуры // Вестн. Челяб. гос. акад. культуры и искусств. 2012. № 2 (30). С. 73.

7. Швецова-Водка Г. Наука про книгу в світлі документології // Звіт на наук. конф. викладачів, аспірантів, співроб. і студ. РДГУ, 16 берез. 2014 р. Секція «Актуал. пробл. бібліотекознавства і бібліогр.» / РДГУ. Рівне : РДГУ, 2014. С. 3–4.

ДОСЛІДЖЕННЯ НООСФЕРИ В БІБЛІОТЕЧНО-БІБЛІОГРАФІЧНОМУ КОНТЕКСТІ¹

Г. М. Швецова-Водка

У сучасній бібліотечно-бібліографічній теорії актуалізувалися дослідження, присвячені ноосфері. Предметом обговорення стають питання: що це таке; коли виникає ноосфера; які перспективи її розвитку; як може бібліотечна справа вплинути на розвиток ноосфери й інші. Передусім ноосфера є об'єктом вивчення філософії, соціології, культурології, інформології. Ці дослідження говорять про необхідність і перспективність розвитку такого напрямку в науці, як ноосферологія.

Якнайповніше і найбільш широко дослідження в галузі ноосферології та їх значення для бібліотечно-бібліографічної науки розглянув А. В. Соколов [1]. Він виділив п'ять концепцій ноосфери, що сформувалися до початку XXI століття: філософсько-теологічну, природничонаукову, феноменологічну, техногенну, гуманістичну [1, с. 74]. Відзначається, що найбільшу популярність здобули ідеї видатного ученого-дослідника природи В. І. Вернадського, який вважав, що в результаті еволюції біосфера Землі досягає свого вищого розвитку у той момент, коли її увінчує поява *Homo sapiens*, — «людини розумної». Розум (ноо) стає двигуном громадського розвитку. Ноосфера визначається як сфера Розуму.

Гуманістичні концепції узгоджуються з ідеалом ноосферного гуманізму, який схарактеризований як «науковий світогляд і акт

---

¹ Вперше опубліковано: Швецова-Водка Г. М. Дослідження ноосфери в бібліотечно-бібліографічному контексті [Електронний ресурс] / Г. М. Швецова-Водка // Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 8 лют. 2018 р.) / ред. кол.: Г. В. Сілкова, Ж. В. Бабенко, М. С. Костенко, Р. М. Крет; за заг. ред. М. С. Костенко; наук. консультант Г. М. Швецова-Водка; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, каф. докум. комунікацій і бібл. справи. Рівне: РДГУ, 2018. Режим доступу: http://library.dk.rv.ua/depository/konf/I_konf_2018.pdf (дата звернення: 13.01.2019). Назва з екрана.

екологічної самосвідомості планетарного людства, як феномен культури, що затверджує загальнолюдські цінності і об'єднує розум, волю і почуття відповідальності поколінь і народів» [1, с. 77].

Окремі висловлювання, згадки ноосфери та її головної відмінності — наявності нооінформації, як інформації, властивій тільки людині, — виявляються в публікаціях провідних бібліотекознавців і бібліографознавців.

Одним з перших поняття «нооінформація» застосував Ю. М. Столяров. У монографії «Бібліотека: структурно-функціональний підхід» (М., 1981) він дав таке визначення: «Документом вважається будь-яка зафіксована в просторі і в часі нооінформація (інформація, створена людським розумом; на відміну від інформації, зафіксованої в явищах природи, біології і тому подібне)» [2, с. 69]. Суть нооінформації тут відбита («створена людським розумом»), проте неточно охарактеризовано її відмінність від «інформації, зафіксованої в явищах природи, біології». Нооінформація, або соціальна інформація, є такою тому, що вона передається від людини до людини, тобто в суспільстві (соціумі), незалежно від виду матеріального носія і способу фіксування інформації.

Особливу увагу приділив нооінформації білоруський бібліотекознавець Р. С. Мотульский [3]. Перевагою концепції, запропонованої Р. С. Мотульским, є твердження про те, що змістом документів є нооінформація, хоча її трактування було так само неточним, як у попередньому виданні Ю. М. Столярова.

Взаємозв'язки ноосфери і документального потоку розглянула Г. Ф. Гордукалова, яка дійшла висновку, що документальний потік є джерелом саморозвитку ноосфери.

А. В. Соколов відмітив: «...якщо окремий документ — носій нооінформації, то бібліотечний фонд — це цитадель нооса, творчого людського розуму, а бібліотечна система, разом з архівною, музейною, бібліографічною, книговидавничою, а може, і канцелярсько-бюрократичною системами, утворюють ядро ноосфери» [4].

Поняття ноосфери використав В. О. Фокеев, назвавши свою концепцію бібліографії «ноосферно-культурологічною». Він пояснює: «Метасистема бібліографії — ноосфера, де бібліографія є феноменом, що відповідає за організацію її формування, інтелектуального життєзабезпечення суспільства» [5].

Ноосферизм бібліографії відстоює болгарська дослідниця А. В. Куманова [6]. На підставі ноосферної теорії А. В. Куманова розглядає різні види інформаційного моделювання, документальну інформацію як безперервний багатовимірний діалог усіх часів і народів і бібліографічні форми згортання інформації.

Наведені приклади використання ноосферної теорії в документології, бібліотекознавстві і бібліографознавстві свідчать про плідність ноосферологічного підходу, про його вплив на глибину розробки теоретико-методологічних проблем інформології.

Список використаної літератури

1. Соколов А. В. Ноосфера и библиотеки // Науч. и техн. б-ки. 2017. № 9. С. 71–82.

2. Столяров Ю. Н. Библиотека: структурно-функциональный подход. Москва : Книга, 1981. 255 с.

3. Мотульский Р. С. Механизм формирования и распространения нооинформации // Науч. и техн. б-ки. 2000. № 10. С. 4–15.

4. Соколов А. В. Документный ресурс ноосферы : отклик на выход в свет учебного пособия Ю. Н. Столярова «Документный ресурс» (Москва : Либерия — Бибинформ, 2009) // Науч. и техн. б-ки. 2010. № 1. С. 119–129.

5. Фокеев В. А. Ноосферно-культурологическая (когнитографическая) концепция библиографии // Рос. библиографоведение: итоги и перспективы. Москва : ФАИР-ПРЕСС, 2006. С. 216–231.

6. Куманова А. Философские проблемы ноосферизма вторично-документального информационного моделирования: системогенетические аспекты // Вестн. Санкт-Петерб. гос. ун-та культуры и искусств. 2015. № 3(24) сентябрь. С. 30–36.

ЗМІСТ

Навчальна програма дисципліни «Ноокомунікологія»	3
Список літератури до курсу	19
Самостійні роботи студентів.....	33
Семінарські заняття	37
Для підготовки до заліку	51
Тести.....	53
Методичні зауваги.....	65
Додаток. Статті з ноокомунікології.....	66

Навчальне видання

НООКОМУНІКОЛОГІЯ

навчально-методичний посібник
для студентів магістратури
спеціальності «029 Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»

Автор-укладач:

Швецова-Водка Галина Миколаївна — доктор іст. наук,
професор кафедри документальних комунікацій і бібліотечної
справи РДГУ

Керівник видавничих проектів: Ястребов А.О.

Друкується в авторській редакції

Дизайн обкладинки: Тишківська Н.М.

Комп'ютерна верстка: Тишківська Н.М.

Підписано до друку 05.02.2019 р.

Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman.

Умовн. друк. аркушів — 6,51.

Обл.-вид. аркушів — 4,07.

Тираж 300 прим.

ТОВ «Видавничий дім «КОНДОР»

Свідоцтво серія ДК № 5352 від 23.05.2017 р.

03067, м. Київ, вул. Гарматна, 29/31

тел./факс (044) 408-76-17, 408-76-25

www.condor-books.com.ua